

Stavovi nastavnika prema korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika

Vrbanić, Hana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:099505>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Hana Vrbanić

**Stavovi nastavnika prema korištenju dramskih
tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Hana Vrbanić
Matični broj: 0009080122

Stavovi nastavnika prema korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost i Engleski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Sanja Grakalić Plenković

Komentor: prof. dr. sc. Karol Visinko

Rijeka, 9. rujna 2024.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Stavovi nastavnika prema korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika* izradio/la samostalno pod mentorstvom **doc. dr. sc. Sanja Grakalić Plenković**.

U radu sam primijenio/la metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u diplomskom radu na uobičajen način citirao/la sam i povezo/la s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student/studentica

Hana Vrbanić

Potpis

Sažetak

Korištenje dramskih tehnika u nastavi potiče učenike na kreativno razmišljanje i dublje razumijevanje nastavnih sadržaja kroz aktivno sudjelovanje. Osim toga, pomaže im u razvijanju važnih životnih vještina poput samopouzdanja, timskog rada i komunikacije. Iako dramske tehnike imaju značajan potencijal u obrazovanju, njihova primjena u nastavi Hrvatskoga jezika u srednjim školama često je ograničena. Cilj rada bio je istražiti stavove srednjoškolskih nastavnika Hrvatskoga jezika u Primorsko-goranskoj županiji o korištenju dramskih tehnika u nastavi. Osim toga, radom se nastojalo istražiti u kojoj mjeri i kako nastavnici koriste dramske tehnike, koje prepreke identificiraju pri njihovoj primjeni te kako te tehnike mogu obogatiti nastavni proces. Istraživanje je provedeno upitnikom koji je obuhvatio pitanja o stavovima i iskustvima nastavnika te identificirao izazove u implementaciji dramskih tehnika.

Ključne riječi: dramske tehnike; Hrvatski jezik; stavovi nastavnika; drama; istraživanje

Summary

The use of drama techniques in class encourages students to think creatively and helps them gain a deeper understanding of teaching content through active participation. In addition, it helps them develop important life skills such as confidence, teamwork, and communication. Although drama techniques have significant potential in education, their application in the teaching of the Croatian language in secondary schools is often limited. The aim of this research was to investigate the attitudes of high school teachers of the Croatian language in the Primorje-Gorski Kotar County regarding the use of drama techniques in teaching. In addition, the research investigated to what extent and in what way teachers use drama techniques, what obstacles they identify in their application, and how these techniques can enrich the teaching process. The research was conducted using a questionnaire that included questions about teachers' attitudes and experiences and identified challenges in the implementation of drama techniques.

Key words: drama techniques; Croatian language; teachers' attitudes; drama; research

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
2.	Kontekst i pozadina istraživanja	3
2.1.	Dramska pedagogija, dramski odgoj, dramske metode i dramske tehnike	3
2.2.	Prednosti korištenja dramskih tehnika	4
2.3.	Primjeri dramskih tehnika	6
2.4.	Nastava Hrvatskoga jezika	10
2.5.	Zastupljenost dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika	12
2.6.	Uloga nastavnika	13
2.7.	Prepreke za nastavnika	14
2.8.	Primjeri dobre prakse	17
3.	Metodologija	23
3.1.	Problem istraživanja	23
3.2.	Ciljevi istraživanja.....	23
3.3.	Hipoteze	23
3.4.	Dizajn istraživanja.....	24
3.5.	Ispitanici	24
3.6.	Instrumenti za istraživanje	24
3.7.	Postupak prikupljanja podataka	25
3.8.	Metode analize podataka.....	25
3.9.	Etika istraživanja	25
4.	Rezultati	26
4.1.	Demografski podaci ispitanika.....	26
4.2.	Stavovi prema obrazovanju	32
4.3.	Stavovi prema dramskim tehnikama i korištenju dramskih tehnika u nastavi	35
5.	Rasprava	51
5.1.	Interpretacija rezultata	51
5.2.	Implikacije za praksu.....	54
5.3.	Ograničenja istraživanja i buduća istraživanja	56
6.	Zaključak.....	58
7.	Literatura	59
	Prilozi	62

1. Uvod

Dramske tehnike ponajviše se povezuju s kazalištem, no prisutne su svuda oko nas. Nažalost, nismo ih uvijek svjesni te ih zbog toga ne koristimo uvijek na ispravne načine i samim time ne koristimo njihov pun potencijal. Potaknuta svojom strukom te dugogodišnjim iskustvom s kazalištem i dramskim tehnikama, odlučila sam istražiti više o stavovima i mišljenjima srednjoškolskih nastavnika o korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika. Rad će predstaviti osnovne pojmove i kontekst potreban za razumijevanje položaja dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika te će ispitati stavove i mišljenja, a samim time i iskustva nastavnika s dramskim tehnikama. Rad se primarno bavi iskustvima srednjoškolskih nastavnika, no zbog nedostatka materijala korišteni su i primjeri iz osnovnoškolskoga života. Relevantna literatura otkriva da je više pažnje posvećeno primjeni dramskih tehnika u osnovnim školama, dok se srednjoškolska razina obrazovanja često zanemaruje te zbog toga ovaj rad pridonosi ispunjavanju te praznine u istraživanju i analizi stavova nastavnika na srednjoškolskoj razini.

Cilj ovoga diplomskog rada jest istražiti stavove srednjoškolskih nastavnika prema korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika. Istraživanje je provedeno upitnikom koji ispituje stavove nastavnika prema dramskim tehnikama u nastavi te u kojoj mjeri i koje dramske tehnike koriste. Također, cilj je istražiti prepreke s kojima se nastavnici suočavaju prilikom implementacije dramskih tehnika te prikupiti primjere dobrih praksa i savjete za uspješno provođenje dramskih tehnika u nastavi. Očekuje se da će rezultati istraživanja imati određene implikacije za unaprjeđenje nastavnog procesa, pružajući korisne smjernice za nastavnike koje će doprinijeti većoj motivaciji i uspjehu učenika u učenju sadržaja Hrvatskoga jezika.

Početak školovanja započinje sustavno usvajanje i ovladavanje hrvatskim jezikom. Međutim, usvajanje opsežnog gradiva Hrvatskoga jezika nerijetko predstavlja problem za učenike. Nastavnik Hrvatskoga jezika igra ključnu ulogu u kreiranju nastave i utječe na živote učenika, prije svega zbog velikog broja sati provedenih s njima (Pavličević-Franić i Aladrović Slovaček, 2011). Kreativnost nastavnika, njihov stav prema nastavnom sadržaju te metodama i tehnikama poučavanja značajno utječu na nastavu, a samim time i na motivaciju i sudjelovanje učenika (Pavličević-Franić i Aladrović Slovaček, 2011). Iako je sadržaj Hrvatskoga jezika zahtjevan, primjenom različitih, u ovome slučaju dramskih, metoda i

tehnika poučavanja nastavnog sadržaja, može postati zanimljiv i blizak učenicima, jer „*ljudska sposobnost dramatiziranja zapravo je oblik spoznavanja sebe i svijeta oko sebe*“

(Bojović, 2013:10).

Prvo će se definirati pojmovi poput dramske pedagogije, dramskog odgoja, dramskih metoda i dramskih tehnika te kako ih integrirati u nastavu Hrvatskoga jezika. Bit će opisano kako dramske tehnike mogu poboljšati kvalitetu nastave te povećati motivaciju učenika. Osim toga, „*ono najvažnije što učenici stječu kroz dramsko iskustvo jest bolje razumijevanje ljudskog ponašanja, sebe samih i svijeta u kojem žive. Taj rast razumijevanja, koji uključuje i promjene uhodanih načina razmišljanja i osjećanja, čini se glavnim ciljem dramskog odgojnog rada*“ (O’Neill i Lambert, 1995:13). Predstaviti ću prednosti korištenja dramskih tehnika, kao i navesti konkretne primjere dramskih tehnika spomenutih u literaturi. Potom ću navesti specifičnosti nastave Hrvatskoga jezika te se dotaknuti teme zastupljenosti dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika. U ovome je dijelu važno spomenuti i ulogu nastavnika u nastavi, a i prepreke s kojima se nastavnici susreću prilikom implementacije dramskih tehnika u nastavni proces Hrvatskoga jezika. Na kraju ovoga dijela, navest ću primjere dobre prakse iz literature. Prije same srži istraživanja, objasnit ću metodologiju istraživanja – definirat ću problem istraživanja, postaviti ciljeve i hipoteze, opisati dizajn istraživanja, karakteristike ispitanika, korištene instrumente, postupak prikupljanja podataka te metode analize. Rezultati su predstavljeni kroz demografske podatke ispitanika, analizu rezultata u odnosu na postavljene hipoteze i dodatne prikupljene informacije. Termin *ispitanik* u radu označava i ispitanike i ispitanice, uzimajući u obzir anonimnost ispitanika. U dijelu rasprave interpretiraju se rezultati i povezuju s postavljenim hipotezama, razmatraju implikacije za praksu i identificiraju ograničenja istraživanja i preporuke za buduća istraživanja. Zaključak sažima ključne rezultate istraživanja. Na kraju, literatura sadrži popis svih korištenih izvora, dok prilozi uključuju kopiju upitnika.

2. Kontekst i pozadina istraživanja

2.1. Dramska pedagogija, dramski odgoj, dramske metode i dramske tehnike

Drama, poput termina dramska umjetnost, uglavnom se povezuje s tekstem čija je svrha kazališno izvođenje ili sa samom kazališnom predstavom. Manje je poznato da svrha dramskih aktivnosti nije nužno izvođenje pred publikom, već da one uvelike mogu utjecati na učenje, razvoj kreativnosti, osobni rast i razvoj te samoizražavanje (Dragović i Balić, 2013). Upravo se dramska pedagogija i dramski odgoj bave dramom na ovaj način. Dramska pedagogija danas zauzima važno mjesto u mnogim odgojno-obrazovnim sustavima. Ona integrira fenomen drame i kazališta u školske kurikule te uvodi dramske metode u procese učenja i poučavanja (Krušić, 2020). Krušić (2020) navodi da se suvremena dramska pedagogija oblikovala kroz cijelo 20. stoljeće i postala priznata umjetničko-pedagoška disciplina. Ova disciplina razvijala se u nekoliko smjerova, ali svi dijele zajedničko ishodište: dramski i kazališni rad s djecom i mladima, a poseban naglasak stavljaju na važnost spontanosti i kreativnog izražavanja (Krušić, 2020).

Dramski odgoj je oblik učenja i poučavanja kroz dramsko iskustvo, koristeći dramski izraz koji obuhvaća predstavljanje stvarnih ili izmišljenih događaja, bića i situacija putem odigranih uloga (Bojović, 2013). Uključuje skup metoda koje koriste dramski izraz kao sredstvo sazrijevanja i odrastanja. Za razliku od profesionalnog bavljenja dramskom umjetnosti, dramski odgoj pretvara dramski doživljaj svijeta u organiziranu igru, odgajajući za život i namijenjen je djeci, ali i osobama starijega uzrasta.

Dramski postupci označavaju metode koje se koriste u dramskom odgoju, a primjenjive su i u nastavi Hrvatskoga jezika. Ovaj pojam podrazumijeva dramske igre, vježbe i tehnike (Vodopija i Krumes Šimunović, 2013). Korištenje termina poput dramski postupci, dramske tehnike, dramske metode i dramske strategije u literaturi je i dalje neusustavljeno i neujednačeno. To je djelomično zbog toga što autori i prevoditelji često definiraju termine unutar svojih područja (Lekić i sur., 2007).

Rosandić metodom smatra „*način spoznavanja, sistem pravila i postupaka u poučavanju i otkrivanju pojava*“ (1986:257). Fileš i suradnici metode definiraju kao „*načine praktičnog postupanja i djelovanja u dramskome odgojnom radu*“ (2008:11).

Gruić i suradnici (2018) navode da se ranije spomenuti pojmovi mogu razdvojiti na dva pojma od kojih je jedan kompleksniji, a drugi jednostavniji. Metoda je, u tom slučaju,

pojam koji označava u potpunosti složen proces, odnosno postupak ili put za ostvarivanje određenoga obrazovnog rezultata. Radi se o planiranoj, organiziranoj i dužoj strukturi. Gruić i suradnici navode da su, prema toj definiciji, metode npr. forum-kazalište, procesna drama i sl. (2018:124). Nasuprot tome, dramske tehnike koriste se za jednostavnije oblike. Pojam dramska aktivnost najneutralniji je pojam te se odnosi na svaki način korišten ulaskom u zamišljenu situaciju (Gruić i sur., 2018). Ovaj rad osvrnut će se ponajprije i ponajviše na dramske tehnike prema klasifikaciji koju je I. Gruić opisala u knjizi *Prolaz kroz zamišljeni svijet* (2002).

2.2. Prednosti korištenja dramskih tehnika

Učenici često pokazuju veće zanimanje za sate i sadržaje koji uključuju nekonvencionalne metode i tehnike poučavanja te tada aktivnije sudjeluju u nastavi. Uvrštavanjem dramskih tehnika u nastavu Hrvatskoga jezika, a izbjegavanjem standardnih načina poučavanja, sadržaj se može učiniti zanimljivijim i zabavnijim, istovremeno ovladavajući školskim gradivom. Uloga kazališta u obrazovanju temelji se na ideji da dramske aktivnosti pružaju učenicima priliku za istraživanje situacija u sigurnom i kontroliranom okruženju. Dramske tehnike u nastavi nisu samo alat za učenje sadržaja već i sredstvo za razvoj ključnih kompetencija potrebnih za život u suvremenom društvu.

Bojović (2013) navodi mnoge prednosti dramskih tehnika, a neke od njih su: razvijanje mašte, povećanje empatije i tolerancije, razvijanje kooperativnosti, razvijanje koncentracije, poboljšanje jezika i sposobnosti komunikacije, razvijanje kreativnosti u rješavanju problema, razvijanje humora, poboljšanje izražavanja emocija, opuštanje i relaksacija, razvijanje samokontrole i samodiscipline, razvijanje povjerenja u sebe i druge, fizički razvoj, razvijanje pamćenja, podizanje socijalne svijesti, izgrađivanje vrijednosti i stavova te izgrađivanje estetskih vrijednosti. Dramske tehnike pomažu učenicima da se dublje angažiraju u učionici, što rezultira boljim razumijevanjem i usvajanjem gradiva. Potiču i kritičko razmišljanje i kreativnost te pomažu učenicima da razviju osjećaj empatije kroz razumijevanje različitih perspektiva.

Lekić i suradnici (2007:14) tvrde da dramska aktivnost kod učenika može razvijati osjećaje, sklonosti, sposobnosti i stavove; razvijati govorne i izražajne sposobnosti i vještine; razvijati maštu i stvaralaštvo; razvijati motoričke sposobnosti i „govor tijela“; razvijati društvenu svijest i njezine sastavnice: (samo)kritičnost, odgovornost i snošljivost; razvijati humana moralna uvjerenja; povećati sigurnost i samopouzdanje; razvijati razumijevanje za

međuljudske odnose i ponašanje; učiti surađivati, cijeniti sebe i druge te tako steći priznanje drugih; razvijati poetičko-estetsku dimenziju; razvijati osjećaj sklada i postignuća.

Također, moderna psihologija naglašava kako je odgojno-obrazovni proces uspješan samo ako učenik ima priliku zadovoljiti svoje osnovne potrebe, kao što su potreba za samoodržanjem, ljubavlju, prihvaćenošću, moći, slobodom i zabavom. Stoga, nastavu je najbolje organizirati kao iskustveno učenje, gdje učenik aktivno sudjeluje i stječe znanje kroz svoja iskustva (Lekić i sur., 2007). Upravo nastava u kojoj se koriste dramske tehnike omogućava spomenuto.

U ovom kontekstu potrebno je spomenuti i sam čin odlaska u kazalište s nastavnikom i gledanja predstave kao jedan od načina uključivanja dramskih tehnika u nastavu. Odlazak u kazalište može potaknuti učenike na kritičko promišljanje, razvijajući njihove analitičke sposobnosti i estetski ukus. Kazališna predstava nije samo izvor zabave, već i oblik obrazovanja koji pruža širok spektar koristi. Kroz kazalište, učenici mogu razvijati empatiju i suosjećanje, jer se susreću s različitim likovima i perspektivama. Također, gledanje kazališnih predstava potiče razvoj kreativnosti i imaginacije kod učenika, potičući ih da se izraze na kreativan način. Osim toga, kazalište pruža učenicima priliku za interakciju s umjetnicima i glumcima, što može nadahnuti buduće umjetnike ili profesionalce u kreativnim industrijama. Sudjelovanje u raspravama nakon predstave potiče razmjenu ideja i mišljenja te razvija vještine komunikacije i argumentacije. Konačno, kazalište može imati i društveni utjecaj, potičući dijalog o važnim temama i društvenim pitanjima. Gledanje kazališnih predstava može potaknuti učenike na razmišljanje o moralnim i etičkim dilemama te ih potaknuti na aktivno sudjelovanje u društvenim promjenama. U cjelini, kazalište predstavlja dragocjen resurs u obrazovanju učenika, pružajući im mogućnost da razviju širok spektar vještina i sposobnosti te da otkriju ljepotu i dubinu umjetnosti (Jozinović i Ljubešić, 2018).

Dramske skupine predstavljaju jednu mogućnost uvođenja dramskih tehnika u izvannastavne školske aktivnosti. Školske dramske skupine omogućuju učenicima kontinuirano sudjelovanje u kreativnim procesima, što potiče razvoj samopouzdanja, timskog rada i umjetničkih vještina. Kroz sudjelovanje u dramskim skupinama, učenici imaju priliku izvoditi, režirati ili sudjelovati u različitim kazališnim projektima, čime jačaju svoje komunikacijske i socijalne vještine te produbljuju razumijevanje književnih i kulturnih sadržaja.

2.3. Primjeri dramskih tehnika

Primjena dramskih tehnika može uključivati razne aktivnosti, od jednostavnih dramskih igara do složenih projekata kao što su priprema i izvođenje predstava. Dramske tehnike obuhvaćaju razne igre koje pomažu glumcima da razviju kreativnost i spontano izražavanje, no mogu se koristiti i u nastavi. Glavna razlika između dramskih tehnika i same drame jest ta što dramske tehnike nisu namijenjene izvođenju. One su „igre“ koje promiču grupnu sintezu, grade samopouzdanje i potiču kreativno razmišljanje. Ne zahtijevaju probe, kostime niti scenarije i ne moraju biti savršene. Sve što im je potrebno su sudionici i ideje. Kod dramskih tehnika važan je proces, a ne proizvod. Ponekad se nazivaju i kazališnim igrama (Kobayashi, 2012).

Krušić (2008) predlaže podjelu na tri pojma: dramska igra, dramska vježba i dramska tehnika. Dramsku igru definira kao fizičku ili intelektualnu aktivnost koja sudionicima omogućava preuzimanje uloge prema pravilima, a nerijetko potiče i natjecateljski duh. Radi se o raznim igrama poput voćne salate, pantomimskih igra pogađanja, tražim skupinu i sl. Dramska se vježba, iako podrazumijeva igranje uloga, od dramske igre razlikuje jer služi kako bi se uvježbavala neka vještina ili razvijale sposobnosti. Najsloženijim pojmom smatra dramsku tehniku koja se sastoji od više jednostavnih dramskih postupaka (npr. voditelj u ulozi, žive slike, zvučne slike, vrući stolac, vođena improvizacija i sl.).

Angelianawati (2019) nudi sljedeću podjelu dramskih tehnika: *dramske igre, igranje uloga* (eng. *role-play*), *pantomima, simulacije, scenske prikaze* i *improvizacije*. U ovom kontekstu, *dramske igre* predstavljaju kratke aktivnosti koje mogu imati različite ciljeve. Dramske igre mogu poslužiti kao aktivnost za „razbijanje leda“ ili zagrijavanje, uvod u novu temu, opuštanje, poticanje interakcije među učenicima ili povećanje njihovog samopouzdanja. Učenici, na primjer, mogu igrati igru *Slijepi čovjek*, gdje jedan učenik glumi slijepca, a drugi ga usmjerava riječima poput: „*Skreni desno za pet koraka. Skreni lijevo nakon četiri koraka*“, te time razvijati svoju koncentraciju i vještinu slušanja. *Igranje uloga* (eng. *role-play*) označava aktivnosti u kojima učenici preuzimaju određene uloge. Cilj je imitirati stvarnost te se ponašati i govoriti u skladu sa svojim ulogama i kontekstom. *Pantomima* je neverbalna reprezentacija ideje ili priče kroz geste, pokrete tijela i izraze lica. Ovakva aktivnost omogućuje učenicima da se opuste jer ne moraju nužno brinuti o jezičnim vještinama. Nadalje, pantomima može poslužiti kao dobar uvod u druge dramske aktivnosti, poput improvizacije. *Simulacije* predstavljaju intenzivno, interaktivno iskustvo u kojem sadržaj i uloge sudionika odražavaju stvarne situacije. Simulacije se razlikuju od igranja uloga time što

simulacije ne moraju strogo pratiti stvarni život, već učenici donose svoju osobnost, iskustva i mišljenja u zadatak. Simulacije omogućuju učenicima da se uključe u aktivnosti koje su za njih osobno značajne. *Scenski prikaz* je scena ili skeč koji učenici izvode pred razredom i nastavnikom. Skečevi mogu biti originalni ili prema postojećem predlošku. Ovo je izvrstan način jačanja raznih vještina i znanja jer se prije izvedbe scenarij mora pročitati, analizirati i diskutirati. Učenici također moraju pripremiti potrebnu opremu, naučiti scenarij napamet i interpretirati ga prema uputama. Budući da priprema i izvedba zahtijevaju intenzivnu upotrebu jezika, scenski prikaz poboljšava govorne vještine, interakciju i obogaćuje vokabular učenika. *Improvizacija* je spontana aktivnost bez scenarija ili probe, s minimalnim uputama nastavnika, umjesto detaljnih uputa, učenici koriste svoje ideje i maštu. Nastavnik može kreirati kontekst, a nakon što dobiju temu i okosnicu, učenici spontano sudjeluju i stvaraju.

Gruić (2002) dijeli dramske tehnike na dvije skupine. Prva skupina odnosi se na one dramske tehnike u kojima se radnja odigrava te učenici ulaze u uloge te na dramske tehnike u kojima učenici ne ulaze sasvim u dramski svijet. Druga skupina sastoji se od dramskih tehnika prilikom kojih učenici ostaju „na rubu dramskoga svijeta“, odnosno ne preuzimaju direktno uloge u dramskom svijetu.

Dramske tehnike kroz koje se radnja odigrava slične su tehnikama i konvencijama dramske literature i kazališta, gdje se koriste različiti postupci za karakterizaciju likova i prikazivanje radnje. Ove tehnike omogućavaju učenicima ulazak u uloge, što dovodi do „oživljavanja“ dramskog svijeta. Neke od njih i primjeri su:

– *Monolog* – samostalno izražavanje svojih misli ili osjećaja, odnosno trenutak u kojem lik izražava svoje unutarnje borbe dok stoji sam na sceni, obraćajući se publici bez drugih likova u blizini.

– *Govor u stranu (Razbijanje četvrtog zida)* – obraćanje publici tijekom dijaloga s drugim likom, na primjer, tijekom razgovora s drugim likom, jedan lik izravno se obraća publici, govoreći: „*Sada, dok ona ne gleda, moram vam reći nešto o našem planu...*”

– *Prikazivanje/prepričavanje prošlih događaja* – lik na sceni prikazuje važan događaj iz prošlosti, kao što je scena u kojoj lik oživljava sjećanje na tužan trenutak iz djetinjstva dok priča drugim likovima o tome što se dogodilo.

– *Likovi koji personificiraju vrline ili mane* – stvaranje scena u kojima likovi predstavljaju apstraktne pojmove kao što su hrabrost ili pohlepa.

– *Povjeravanje prijatelju/prijateljici* – likovi koristeći dijalog oživljavaju priču.

– *Obrtanje vremenskog tijeka* – prikazivanje ključnih događaja u različitim vremenskim redoslijedima kako bi se dobio drugačiji uvid u priču. Na primjer, scena počinje s krajem priče, zatim se vraća u prošlost da bi se prikazalo kako su se stvari razvijale.

– *Paralelno događanje* – više radnji se odvija simultano, pružajući uvid u različite perspektive priče. Na primjer, dok jedan lik pokušava odgonetnuti od kuda dolazi strašan zvuk u njegovom stanu, drugi lik se suočava sa sličnim problemom na poslu, a obje radnje prikazane su na sceni u isto vrijeme.

– *Reproduciranje događaja na jednu zaustavljenu sliku* – stvaranje „zamrznutih“ prikaza ključnih trenutaka radnje, kao što je prikazivanje trenutka kada lik sazna veliku tajnu. Skupina zauzima statične pozicije koje simboliziraju ključne emocije i reakcije.

– *Vođena improvizacija* – nastavnik vodi učenike kroz zamišljene situacije, bilo pripovijedanjem ili izravnim sudjelovanjem, govoreći, na primjer: „*Nalazite se u velikoj dvorani s visokim stropovima. Pred vama je golemi ormar čija vrata škripe. U pozadini, čujete šum rijeke koja teče pod dvorcem i zvuk koraka u daljini, kao da netko polako dolazi prema vama. Zrak je ispunjen mirisom svježeg drveta i svijeća koje gore na velikom stolu ispred vas. Odjednom – začujete korake. Otvorite oči i prikažite što činite.*” Alternativno, voditelj može izravno sudjelovati: „*Pogledajmo kroz prozor dvorca – gledamo u šareni vrt u kojem se čuje cvrčanje insekata i ptica koje pjevaju. Njušimo najsvježije mirise proljeća i hladnoću koja dolazi s otvorenim prozorima. Sada izlazimo iz dvorca. Najednom, srećemo čovjeka, otvaramo oči i što činimo?*“

– *Pantomima* – izvođenje radnje bez riječi, kao što je scena u kojoj se likovi pretvaraju da priređuju obrok u kuhinji koristeći samo geste, pokrete i izraze lica, što može poslužiti kao uvod u kasniji, verbalni dio priče ili kao prijelaz između scena.

– *Sastanak* – učenici u grupnim ulogama raspravljaju o problemima i planiraju rješenja, razvijajući radnju i motive priče. Na primjer, ako se priča odvija u korporativnom okruženju, likovi kao članovi upravnog odbora sastaju se kako bi odlučili o velikoj poslovnoj odluci. Raspravljaju o prednostima i manama različitih opcija, predlažu rješenja i strategije, a svi zajedno rade na razvoju radnje i karaktera.

– *Voditelj u ulozi* – voditelj preuzima ulogu unutar igre, kao što je vođenje škole kao strogi ravnatelj, što pomaže učenicima da se bolje uključe u scenu i stvore realniji osjećaj za situaciju.

– *Naracija* – voditelj izlazi iz uloge i objašnjava ključne aspekte radnje, kao što jna primjer: „*Sada ćemo se fokusirati na ključni trenutak u priči u kojem glavni lik saznaje tajnu*

koju su svi skrivali od njega cijelo vrijeme. Ovaj trenutak je presudan za daljnji razvoj radnje.”

– *Usporeno kretanje* – usporevanje dinamičnih dijelova radnje, poput sukoba, omogućavajući detaljno razmišljanje i kontrolu nad radnjom te stvaranje dodatne napetosti.

– *Žive slike* – stvaranje „zamrznutih“ slika na zadane teme, poput prikaza važnih koncepata ili odnosa između likova, kao što je scena u kojoj skupina prikazuje ključne trenutke prijateljstva i izdaje kroz niz zamrznutih slika koje prikazuju ključne trenutke odnosa.

– *Na ovaj ili onaj način* – skupine improviziraju različite smjerove radnje, istražujući moguće scenarije i njihove posljedice, kao što je prikazivanje nekoliko načina na koje lik može reagirati u slučaju da mu se pokvario automobil prilikom putovanja, što omogućuje istraživanje različitih ishoda priče.

– *Jedan dan u životu* – prikaz tipičnih trenutaka iz života likova ili grupa.

– *Reportaža* – kreiranje reportaže o nekom događaju u manjim grupama, što pomaže u povezivanju i razmišljanju o priči.

– *Forum teatar* – prikazivanje prizora uz mogućnost da ostali učenici prekinu scenu, preuzmu uloge ili daju prijedloge za promjene. Na primjer, predstavljena je scena u kojoj glavni lik mora obavijestiti prijatelje o teškoj odluci koju je donio. Dok se scena odvija, netko iz publike može ustati i reći: „*Mislim da bi lik trebao reagirati drugačije, možda bi trebao pokazati više emocija ili otvoreno izraziti svoju zabrinutost.*“ Nakon toga, isti učenik iz publike preuzima ulogu i pokazuje kako bi se scena mogla razvijati s drugačijim pristupom, omogućujući istraživanje različitih reakcija i ishoda.

– *Misli u glavi* – misli lika tijekom događaja ili dijaloga odigravaju se naglas, a često ih izgovaraju druge osobe, što može prikazati nesklad između onoga što likovi misle i rade. Na primjer, lik se može nalaziti na romantičnom ručku te se može činiti sretnim jer ima osmijeh na licu, no osoba koja predstavlja njegove misli može govoriti: „*Ovo je najneugodniji dejt. Jedva čekam da ovo završi.*“

Dramske tehnike u kojima sudionici ostaju „na rubu dramskoga svijeta“ ne uključuju direktno preuzimanje uloga u dramskom svijetu, ali su povezane s radnjom. Primjeri uključuju:

– *Zamišljanje* – sudionici zatvore oči i usmjere svoju pažnju na vođene mentalne slike koje im voditelj pruža. Na primjer, voditelj može reći: „*Zamislite da ste u mirnom vrtu u rano jutro. Osjetite sunčevu svjetlost na koži, čujete cvrčanje insekata i miris svježeg cvijeća. Zamislite staze, cvjetne gredice i vrtne klupe.*“ Ova tehnika pomaže sudionicima da se opuste,

fokusiraju i stvore mentalnu sliku koja može služiti kao inspiracija za daljnji rad. Rosandić (2005) posebno ističe važnost imaginativnog čitanja, koje uključuje sposobnost zamišljanja i oblikuje fantazijsko mišljenje. Povezuje zamišljanje sa scenskim čitanjem, odnosno sa sposobnošću zamišljanja scenskog prostora i vizualizacije događaja i likova kao da se odvijaju na kazališnim daskama. Ova vrsta imaginativnog čitanja pomaže učenicima da dublje urone u tekst i dožive ga kao živi prostor.

– *Zvučne slike* – sudionici stvaraju zvučnu kulisu koja prikazuje određenu temu ili ambijent. Na primjer, ako je zadana tema „*Zimska noć u planinama*“, sudionici mogu stvarati različite zvukove, poput škripanja snijega pod nogama, vjetra koji prolazi kroz borove i pucketanja vatre. Ovi zvukovi mogu se kombinirati s drugim tehnikama, kao što je kreiranje živih slika, što stvara bogatiji i složeniji prikaz scene.

– *Pisanje i crtanje* – sudionici koriste pisanje ili crtanje kako bi istražili aspekte priče ili likova. Na primjer, mogu crtati detaljnu mapu misterioznog otoka na kojem se odvija radnja priče ili pisati pisma između likova, otkrivajući njihove unutarnje konflikte i osjećaje.

– *Davanje naslova* – sudionici daju naslove različitim dramskim aktivnostima poput improvizacija ili živih slika. Na primjer, ako su prikazali scenu u kojoj lik donosi tešku odluku, mogu razmisliti o najvažnijim elementima te scene i dati joj naslov kao što je „*Teška odluka na raskršću.*“ Ova tehnika pomaže u razumijevanju suštine i simbolike prikazanih aktivnosti.

– *Vrući stolac* – sudionik u ulozi lika sjedi nasuprot grupi i odgovara na pitanja koja mu postavljaju ostali sudionici. Na primjer, lik, koji je postao tajni agent u priči, sjedi na vrućem stolcu. Ostali sudionici postavljaju pitanja poput „*Kako se osjećaš zbog svoje tajne misije?*“ ili „*Što ti najviše nedostaje iz staroga života?*“ Ova tehnika omogućava dublje istraživanje lika i njegovih odluka te pomaže u razjašnjavanju motiva i emocija.

2.4. Nastava Hrvatskoga jezika

Nakon detaljnog razmatranja različitih dramskih tehnika, važno je smjestiti ih u kontekst nastave Hrvatskoga jezika. Stoga, razmotrit će se struktura nastave Hrvatskoga jezika prema aktualnom kurikulumu i mogućnosti komplementarnosti dramskih tehnika s predviđenim sadržajima.

Hrvatski jezik uči se u školi kroz cijelo osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje. Planirana godišnja satnica je 175 sati od prvog do šestog razreda te 140 sati u sedmom i

osmom razredu. U gimnaziji je planirana satnica 140 sati godišnje od prvog do trećeg razreda, a 128 sati u četvrtom razredu. Za potrebe ovoga rada, posebna pažnja bit će posvećena nastavi Hrvatskoga jezika u srednjoj školi.

Nastava Hrvatskoga jezika dijeli se na tri predmetna područja: jezik i komunikacija, književnost i stvaralaštvo te kultura i mediji. Visinko (2010) uvodi i četvrto predmetno područje naziva jezično izražavanje, koje povezuje tri glavna predmetna područja. U razdoblju od 1. do 4. razreda, predmetna područja zastupljena su na sljedeći način: jezik i komunikacija čine 45 – 50 % nastave, književnost i stvaralaštvo zauzimaju 40 – 45 %, dok kultura i mediji imaju udio od 10 – 15 %. Nastavnici imaju mogućnost odstupanja od preporučenih postotaka zastupljenosti svakog predmetnog područja do 10 % prilikom planiranja odgojno-obrazovnih ishoda i nastave.

U okviru područja jezika i komunikacije, učenici stječu vještine jezične analize, usvajaju norme standardnog jezika te razvijaju sposobnost kritičkog razmišljanja o jezičnim fenomenima. Osim toga, ovo područje obuhvaća i različite aspekte komunikacije, uključujući usmeni i pismeni izražaj te sposobnost interpretacije različitih vrsta teksta. Dramske tehnike mogu se koristiti za vježbanje komunikacijskih vještina kroz igranje uloga i simulacije dijaloga, što pomaže učenicima da bolje razumiju i prakticiraju jezik u stvarnim situacijama.

Drugo područje, književnost i stvaralaštvo, usmjereno je na upoznavanje s hrvatskom i svjetskom književnom baštinom, ali i na razumijevanje književnih trendova. Kroz analizu književnih tekstova, učenici razvijaju kritičko mišljenje te stječu dublje razumijevanje književnosti kao kulturnog fenomena. Osim toga, potiče se i vlastito stvaralaštvo učenika kroz pisanje eseja, kreativnih tekstova i interpretaciju književnih djela. Dramske tehnike su posebno korisne u ovom području jer omogućuju učenicima da kroz glumu i dramske aktivnosti dublje istraže književna djela. Na primjer, izvođenje scena iz lektire može pomoći učenicima da bolje razumiju motivaciju likova i kontekst radnje. Također se potiče vlastito stvaralaštvo učenika kroz pisanje kreativnih tekstova i interpretaciju književnih djela.

Treće područje, kultura i mediji, sve više dobiva na važnosti u suvremenom obrazovanju. Ovdje se učenici upoznaju s različitim medijskim tekstovima, uključujući novinske članke, reklame, filmske i televizijske sadržaje te digitalne medije. Poseban naglasak stavlja se na razvoj medijske pismenosti, tj. sposobnost kritičkog promišljanja o medijskim sadržajima, prepoznavanja manipulacija i razumijevanja utjecaja medija na društvo. Također, ovo područje obuhvaća i proučavanje kulturnih fenomena, poput kazališta, glazbe, likovne umjetnosti i drugih oblika kulturnog izraza, potičući učenike na razvoj širokog kulturnog interesa i razumijevanja vlastitog identiteta u širem kulturnom kontekstu. Dramske

tehnike mogu pospješiti ovaj dio nastave kroz aktivnosti poput analize i rekonstrukcije medijskih poruka u obliku kazališnih predstava, simulacija novinskih intervjua i debata te dramatizacije ključnih povijesnih i suvremenih događaja prikazanih u medijima. Učenici ovako stječu dublje razumijevanje medijskih strategija, istražuju učinke medijskih sadržaja na javno mnijenje i vježbaju kako prepoznati i kritički analizirati manipulativne tehnike u medijima.

Korištenjem dramskih tehnika otvara se put suvremenoj nastavi Hrvatskoga jezika s ciljem integracije nastavnih sadržaja te unutarpredmetne i međupredmetne korelacije. Nadalje, dramski postupci uključuju rad u grupi, što potiče odgovornost, toleranciju, sigurnost, samopouzdanje te suradnju. Također, iskustvo umjetničkog stvaranja donosi poetsko-estetičku dimenziju (Krušić, 2008).

2.5. Zastupljenost dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika

U nastavi Hrvatskoga jezika drama se promatra kroz literarnu i teatrološku perspektivu. Literarna koncepcija interpretira dramsko djelo kao književni tekst, dok teatrološka perspektiva uključuje scenske elemente poput režije, scenografije i glume (Rosandić, 2005). Diklić (2009) razlikuje dramski lik od scenskog lika. Dramskog lika definira kao nositelja dramskoga sukoba ostvarenoga tekstem, a scenskog lika definira kao nositelja kazališne predstave, to jest kao kreaciju redatelja i glumca u čijem oblikovanju uvelike, osim teksta, sudjeluju scenska sredstva i publika. Čitatelj zamišljanjem i imaginacijom dramskoga lika pretvara u scenski lik. Korištenjem dramskih tehnika, nastavnici mogu pomoći učenicima da prijeđu iz svijeta teksta u svijet kazališne izvedbe. Ova transformacija dramskog lika u scenski lik kroz imaginaciju i izvedbu omogućuje učenicima da se aktivno uključe u nastavni proces, razvijajući ne samo razumijevanje književnih likova, već i kreativnost, kritičko mišljenje i empatiju. Nastavni programi sve više prepoznaju važnost dramske književnosti i scenske umjetnosti te potiču kreativni pristup učenika putem dramskih grupa i različitih motivacijskih tehnika (Jozinović i Ljubešić, 2018). Ističe se važnost drame, odnosno dramskog svijeta kao kulturnog fenomena koji pruža jedinstveno iskustvo interpretacije i analize dramskih tekstova. Nadalje, ističu se brojne prednosti koje drama i dramske tehnike mogu donijeti u život učenika. Međutim, nema dovoljno konkretnih smjernica ili primjera kako integrirati dramski svijet u redovnu nastavu Hrvatskoga jezika, točnije kako korištenje dramskih tehnika može obogatiti nastavni proces. Ovo ukazuje na nedostatak konkretnih programa ili aktivnosti koje bi učenicima omogućile dublje

razumijevanje i aprecijaciju dramske umjetnosti, ali i doprinijeli boljem usvajanju gradiva te osobnom razvoju. U nastavi se često koriste tradicionalni pristupi prilikom poučavanja, dok su dramske tehnike, i sve što one podrazumijevaju, manje zastupljene. Ovaj pristup rezultira propuštanjem mogućnosti i prilika koje dramske tehnike nude.

Kombinacija suvremenih pedagoških pristupa i dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika može značajno unaprijediti obrazovno iskustvo učenika. Stoga, daljnji razvoj kurikula trebao bi uključiti konkretne smjernice i aktivnosti. Dramske aktivnosti omogućuju učenicima preuzimanje aktivnih uloga stvaratelja, istraživača i izvođača, čime se potiče njihova samostalnost, kreativnost i socijalne vještine. Integracija dramskih tehnika u nastavu stvara dinamično i uključivo okruženje koje potiče razvoj ključnih kompetencija i vještina učenika. Nastavnici mogu potaknuti učenike na aktivno sudjelovanje, istraživanje i kreativno izražavanje, čime se unaprjeđuje cjelokupni obrazovni proces.

Implementacija ovakvih aktivnosti zahtijeva otvorenost nastavnika prema korištenju dramskih tehnika, kao i potencijalnu suradnju s kazalištima i kulturnim institucijama kako bi se osigurala pristupačnost relevantnim resursima i stručna podrška nastavnicima. Također, kontinuirana edukacija nastavnika o suvremenim pristupima u nastavi hrvatskog jezika, uključujući integraciju dramskih sadržaja, ključna je za uspješnu implementaciju promjena u nastavnom procesu.

2.6. Uloga nastavnika

Kao što je ranije spomenuto, uloga nastavnika u primjeni dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika ključna je za uspjeh ovakvih obrazovnih aktivnosti. Oni pružaju učenicima priliku da razviju razumijevanje i ljubav prema drami, dramskom odgoju i dramskim tehnikama. Korištenjem dramskih tehnika, nastavnici mogu osnažiti učenike, potičući ih da istražuju svoje sposobnosti, izražavaju se i razvijaju važne komunikacijske vještine. Razumijevanje i usklađivanje različitih uloga koje nastavnici preuzimaju može značajno utjecati na kvalitetu nastave i iskustvo učenika.

Uloga nastavnika danas se značajno mijenja pod utjecajem novih pedagoških pristupa koji naglašavaju važnost orijentacije na učenika kao individua i aktivnog sudionika u procesu učenja. Demokratizacija škole i nastave očituje se u priznavanju prava učenika na različitost i individualnost, čime se podržava njihov cjeloviti razvoj (Jelavić, 2008). Takav pristup odmiče se od tradicionalnog modela koji je težio unifikaciji i pasivnom usvajanju znanja i uvodi dinamičnije metode poučavanja koje potiču aktivno sudjelovanje učenika. Suvremeni

nastavnik nije samo prenositelj znanja, već i organizator i facilitator nastavnoga procesa. Matijević i Radovanović (2011) ističu kako tradicionalni model nastave, fokusiran na aktivnost nastavnika, ne može zadovoljiti potrebe za komuniciranjem, suradničkim radom i samopoštovanjem kod učenika. Aktivno učenje, koje uključuje zadatke istraživanja, analize i evaluacije, postaje središnji dio nastavnog procesa, čime se učenici potiču na dublje razumijevanje i primjenu stečenih znanja.

Prema Jelaviću (2008), ključ uspješne nastave leži u horizontalnoj komunikaciji koja omogućuje povezano djelovanje nastavnika i učenika, kao i međusobnu suradnju među učenicima. Nastava se treba više orijentirati na iskustvo učenika, a vertikalna komunikacija, gdje je nastavnik dominantan govornik, sve se više pretvara u horizontalnu, omogućujući učenicima aktivno sudjelovanje i preuzimanje odgovornosti za vlastito učenje (Jelavić, 2008).

U kontekstu nastave Hrvatskoga jezika, nastavnik ima posebnu odgovornost. Težak (1996) naglašava potrebu za nastavnikom koji ne samo da poznaje svoj predmet, već ima i širu kulturu i iznadprosječnu informiranost o drugim znanstvenim i umjetničkim područjima (Težak, 1996). Osim toga, Težak (1996) ističe da nastavnik mora biti prijatelj učenicima, razvijati s njima emocionalni odnos koji podržava njihov razvoj i motivaciju za učenje. Nadalje, nastavnik hrvatskoga jezika može koristiti raznovrsne izvore kao što su pisani i govorni tekstovi, filmovi, stripovi, kazališne priredbe i vokalna glazba kako bi motivirao učenike za učenje (Težak, 1996). Sukladno tome, uključivanje dramskih tehnika u nastavu Hrvatskoga jezika nije samo poželjno, već i nužno.

2.7. Prepreke za nastavnika

Istraživanja (Walan, 2022) pokazuju da mnogi nastavnici prepoznaju prednosti dramskih tehnika, ali se suočavaju s nizom prepreka i izazova pri njihovoj implementaciji. Ove prepreke, ako se ne prepoznaju i ne adresiraju na pravilan način, mogu ograničiti puni potencijal dramskog odgoja i smanjiti njegovu učinkovitost u obrazovnom procesu. U ovom kontekstu, važno je razmotriti ključne izazove i razviti potencijalne strategije za njihovo prevladavanje.

Jedan od najčešćih izazova u primjeni dramskih tehnika u nastavi jest ograničeno vrijeme. U sklopu često preopširnog kurikula, vrijeme za uvođenje dramskih tehnika može izostati. Na prvi pogled, čin implementacije dramskih tehnika može izgledati kao „gubitak“ vremena, pogotovo kada se mora poučiti veliki obim gradiva te posljedično osigurati i usvajanje istoga. Međutim, dramske tehnike ne moraju biti u suprotnosti s obrazovnim

ciljevima; umjesto toga, mogu se integrirati kao aktivnosti koje obogaćuje nastavu. Dramske tehnike mogu unaprijediti učinak nastave i učiniti je dinamičnijom, raznovrsnijom i zanimljivijom. Ključ je u prepoznavanju da dramske tehnike nisu samostalne aktivnosti, već sredstva koja omogućuju postizanje obrazovnih ciljeva na inovativan način.

Drugi izazov s kojim se nastavnici suočavaju je percepcija dramskih igara kao izvora učeničkog „glupiranja“ i nediscipline. Dramske igre često uključuju fizičku aktivnost, promjene u rasporedu sjedenja, rad u grupama te verbalnu i tjelesnu interakciju koja može djelovati neorganizirano. Nastavnici se zbog ovih promjena mogu bojati gubitka kontrole nad razredom. Međutim, važno je razumjeti da prilikom aktivnosti provedenih dramskim tehnikama postoje pravila i struktura unutar prividne slobode. Potrebno je da nastavnici razumiju kako upravljati dramskim aktivnostima tako da omogućuju učenicima da preuzmu odgovornost za održavanje reda i poštivanje pravila. Kada se učenicima pruži povjerenje, oni će prirodno preuzeti ulogu „čuvara reda“ i pomoći u održavanju discipline. Pojedinci koji se možda teško prilagođavaju klasičnim oblicima nastave često se u ovakvim aktivnostima osjećaju motivirano, što može dovesti do pozitivnih promjena u njihovom ponašanju.

Treći glavni izazov odnosi se na nedostatak specifične obuke i iskustva u primjeni dramskih tehnika. Iako je dramski odgoj izuzetno koristan, nastavnici često nemaju priliku sudjelovati u radionicama, seminarima i sličnim aktivnostima koje bi im omogućile usvajanje i primjenu ovih tehnika. Nedostatak formalnih i neformalnih edukativnih prilika može dovesti do toga da nastavnici nisu u potpunosti spremni za implementaciju dramskih tehnika u nastavu. Kako bi se prevladao ovaj problem, važno je osigurati pristup resursima i podršci, uključujući vodiče, primjere i preporuke za dramske tehnike, igre i vježbe, ali i informacije o raznim profesionalnim, alternativnim i amaterskim kazalištima, udrugama i sličnim institucijama u kojima je moguće usvojiti znanja i primiti podršku.

Također, nastavnici često nemaju pristup potrebnim resursima za provedbu dramskih tehnika. Ovo uključuje materijalne resurse poput scenografije, kostima i rekvizita, kao i pristup odgovarajućim prostorima gdje se dramske aktivnosti mogu izvoditi. Nedostatak ovih resursa može ograničiti sposobnost nastavnika da učinkovito integriraju dramske tehnike u svoju nastavu. Važno je shvatiti da nema unaprijed određenih potrebnih materijala ili prostora, već je za provedbu dramskih tehnika potrebna ponajprije mašta i volja.

Volja i motivacija nastavnika ključni su faktori u uspješnoj implementaciji dramskih tehnika. Nastavnici koji su entuzijastični i vjeruju u vrijednost dramskog odgoja vjerojatnije će prevladati prepreke i koristiti ove tehnike unatoč izazovima. Njihova kreativnost i spremnost na eksperimentiranje mogu značajno doprinijeti pozitivnim ishodima učenja.

Međutim, ako nastavnik nije dovoljno motiviran ili ne vjeruje u vrijednost dramskih tehnika, to može predstavljati značajnu prepreku. Nastavnici koji ne vide neposrednu korist ili nemaju entuzijazma za ove tehnike vjerojatno će ih izbjegavati. Nedostatak motivacije može biti posljedica manjka podrške, nedostatka pozitivnih iskustava s dramskim tehnikama ili jednostavno osjećaja preopterećenosti drugim obavezama. Primjerima dobre prakse, nemotivirani nastavnici mogu uvidjeti prednosti korištenja dramskih tehnika te se odlučiti i sami ih koristiti u nastavi.

Podrška od strane Aktiva ili drugih nastavnika može značajno olakšati implementaciju dramskih tehnika i pružiti uvid u korisne savjete, dijeljenje resursa i zajedničko rješavanje problema. Nažalost, ako takva podrška izostane, to može biti dodatna prepreka. Nedostatak kolegijalne podrške može učiniti nastavnike nesigurnima i manje sklonima eksperimentiranju s dramskim tehnikama. Također, podrška školske uprave u obliku profesionalnog razvoja i osiguravanja potrebnih resursa često je ključna. Bez institucijske podrške, nastavnici se mogu osjećati izolirano i demotivirano za uvođenje dramskih tehnika u nastavu. Nadalje, učenici i roditelji ponekad mogu smatrati ovakve tehnike gubljenjem vremena, što dodatno otežava njihovu primjenu u obrazovnom procesu. Potrebno je kolegama i roditeljima pozitivnim primjerom promijeniti mišljenje. Nastavnici koji već koriste dramske tehnike mogu organizirati demonstracijske satove ili radionice na kojima bi prikazali kako ove tehnike ne samo da čine nastavu dinamičnijom i zanimljivijom, već i pomažu učenicima u usvajanju gradiva i razvoju ključnih kompetencija kao što su komunikacija, suradnja i kritičko razmišljanje. Nadalje, primjeri dobre prakse iz drugih škola ili zemalja mogu biti predstavljeni na roditeljskim sastancima. Također, uključivanje roditelja u proces kroz zajedničke aktivnosti ili prezentacije može pomoći u mijenjanju njihovog stava. Na primjer, organiziranje kazališnih predstava ili predstavljanja određenih dramskih tehnika u kojima sudjeluju učenici, a roditelji su pozvani kao publika, može pokazati konkretne rezultate rada i pozitivne učinke dramskih tehnika na učenike. Kada svi sudionici obrazovnog procesa vide konkretne prednosti i razumiju svrhu korištenja dramskih tehnika, postaje lakše implementirati ih i održati kao dio redovne nastave. U konačnici, ovakav holistički pristup može dovesti do stvaranja poticajnog obrazovnog okruženja koje će omogućiti maksimalan razvoj potencijala svakog učenika.

2.8. Primjeri dobre prakse

Unatoč izazovima, primjeri dobre prakse pokazuju da dramske tehnike mogu značajno obogatiti nastavni proces, povećati angažman učenika i poboljšati obrazovne rezultate. Nastavnici koji uspješno integriraju dramske tehnike u nastavu često izvještavaju o pozitivnim promjenama u učionici, uključujući povećanu motivaciju učenika, bolju suradnju i dublje razumijevanje gradiva.

Nastavno na spomenuto, u radu o primjeni dramskih tehnika u nastavi hrvatskog jezika, autorica Škreblin (2023) navodi brojne primjere dobre prakse. Dramske tehnike korištene su prilikom nastave s eksperimentalnom skupinom, dok je druga skupina poučavana koristeći učestale metode i tehnike.

Prvi metodički predložak zasićen primjerima dramskih tehnika korišten je prilikom interpretacije basne *Ogledalce* Grigora Viteza. Već prilikom motivacijskog dijela sata, uključena je aktivnost *Igra ogledala*. Tijekom ove aktivnosti, učenici su stajali u parovima, a jedan učenik je bio „ogledalo“, dok je drugi izvodio različite pokrete. Zadatak „ogledala“ bio je što preciznije i vjernije ponoviti pokrete drugog učenika. Nakon određenog vremena, uloge su se mijenjale. Ova aktivnost doprinosi razvoju pažljivog promatranja i koordinacije, kao i vještini preciznog imitiranja, što je korisno za daljnje dramske aktivnosti i izražavanje. U fazi interpretacije, učenici su bili podijeljeni u skupine prema životinjama iz basne. Svaka skupina je koristila dramsku tehniku *Nabacivanje ideja* kako bi razvila argumente zašto određena fotografija prikazuje upravo tu životinju. Na primjer, skupina koja je dobila zeca trebala je osmisliti što više argumenata zašto je to na fotografiji upravo zec, koristeći što više pridjeva. Ova aktivnost omogućuje učenicima da detaljno opišu životinju koju predstavljaju, koristeći bogatstvo pridjeva i poboljšava njihovu sposobnost stvaranja složenih i detaljnih opisa. Kao sljedeća dramska tehnika, primijenjena je *Pripremljena improvizacija*. Učenici su se ponovo podijelili u skupine i zadatak je bio improvizirati radnju basne *Ogledalce*, predstavljajući što su životinje vidjele u ogledalu. Ova aktivnost služila je za provjeru razumijevanja redosljeda događaja u priči i sposobnosti učenika da prepričaju priču na kreativan način. Prikazivanje improvizacija pokazalo je koliko su učenici razumjeli priču i koliko su uspješno koristili pridjeve za detaljno opisivanje likova. Kako bi se ponovio jezični sadržaj u kojem su učenici vježbali upotrebu pridjeva, provedene su dvije aktivnosti. Tijekom aktivnosti *Reci to pridjevom*, učenici su vodili razgovor koristeći samo pridjeve koje su izgovarali različitim intonacijama i emocijama (npr. ljuto, osjećajući neugodan miris, osjećajući hladnoću i sl.). Ova vježba pomaže učenicima da svjesnije koriste pridjeve i razvijaju sposobnost izražavanja

različitih emocija kroz jezik. U aktivnosti *Predstavljanje uz pridjev i pokret*, učenici su odabrali lik iz priče i osmislili rečenicu kojom se predstavljaju kao taj lik, dodajući opisni pridjev i prikazujući ga pokretom. Ova aktivnost dodatno razvija sposobnost učenika da koriste pridjeve i pokrete za izražavanje karakteristika likova. Na kraju sata, tijekom faze sinteze i vrednovanja, učenici su ponovo formirali skupine i koristili dramsku tehniku *Na ovaj ili onaj način*. Dvije od četiri skupine prikazale su što bi se dogodilo da je ogledalo bilo razbijeno, dok su preostale dvije skupine prikazale kako bi priča izgledala da su životinje znale da su pronašle ogledalo. Ova aktivnost potiče kreativno razmišljanje i omogućava učenicima da eksperimentiraju s alternativnim ishodima priče. Za vrednovanje stavova učenika prema dramskim tehnikama, korištena je aktivnost *Dijagonala stavova*. Na podu učionice postavljeno je uže, a učenici su se pozicionirali s lijeve strane ako se nisu slagali s izrečenim tvrdnjama, s desne strane ako su se slagali ili na užetu ako su bili neutralni. Tvrdnje su uključivale izjave o zanimljivosti nastave, razumijevanju radnje, aktivnosti i preferencijama učenika prema dramskim tehnikama. Integracija dramskih tehnika u nastavu Hrvatskoga jezika rezultirala je poboljšanim jezičnim vještinama učenika i povećanim angažmanom. Kroz različite aktivnosti, učenici su razvili svoje kreativne sposobnosti i sposobnost detaljnog opisivanja, dok su povratne informacije pokazale da su dramske tehnike bile dobro prihvaćene i korisne u procesu učenja.

U drugom metodičkom predlošku koji se bavi narodnom bajkom *Žabica djevojka*, autorica navodi i neke druge dramske tehnike, među kojima je i *Pokvareni telefon* prilikom kojeg učenici šaputanjem prenose rečenicu od učenika do učenika, što, u ovom slučaju, pomaže u motivaciji i angažiranju učenika te ih priprema za rad s tekstem. Nadalje, spominje tehniku *Smrznute slike* prilikom koje su učenici, podijeljeni u tri skupine, trebali u pet „smrznutih slika“ prikazati redosljed događaja iz bajke koristeći samo svoje tijelo i pokrete. Ova tehnika omogućava učenicima da se prisjete svih ključnih trenutaka i likova iz teksta te da vizualiziraju priču na kreativan način. Dramska tehnika *Vrući stolac* korištena je tako što su učenici postavljali pitanja likovima iz bajke koji sjede na „vrućem stolcu“. Ovo je omogućilo učenicima da bolje razumiju motive i osjećaje likova te da razviju sposobnost postavljanja dubokih i promišljenih pitanja.

Posljednji metodički predložak navodi primjere korištenja dramskih tehnika prilikom interpretacije teksta *Tajanstveno pismo* Dubravke Maleš. Sat započinje *Pantomimom* te učenici prikazuju radnje vezane uz pisanje pisma, dostavljanje pošte i otkrivanje tajne, čime se postavlja temelj za daljnje aktivnosti. Nakon toga, učenici sudjeluju u vježbi *Stvaranje priče*, prilikom koje učenici kolektivno stvaraju priču koja se razvija kroz lančano

nadovezivanje rečenica. Nakon čitanja teksta i razgovora o njemu, slijedila je *Improvizacija rasprave*, odnosno učenici su u skupinama raspravljali o tome trebaju li ili ne otvoriti pismo koje su pronašli. Ova aktivnost pomaže učenicima da razviju argumentacijske vještine i kritički razmišljaju o etici otvaranja tuđih pisama. Nakon rasprave, provela se vježba *Anđeo i vražić*. U ovoj vježbi jedan učenik sjedi na stolici dok mu s jedne strane „anđeo“ pruža argumente protiv otvaranja pisma, a s druge strane ga „vražić“ nagovara da otvori pismo. Ova tehnika pomaže učenicima da razmotre različite perspektive i razviju svoje argumentacijske sposobnosti. Sljedeća aktivnost je *Improvizacija na temu* te učenici u skupinama prikazuju različite načine na koje bi mogli pronaći osobu kojoj je pismo namijenjeno. Ova vježba omogućuje učenicima da se kreativno izraze i istraže različita rješenja problema. Na kraju sata, učenici u ulozi koriste tehniku *Pisanja*, odnosno pišu pismo Maji Majić, koristeći pravilnu strukturu pisma. Ovom aktivnošću učenici razvijaju svoje vještine pisanja i sposobnost izražavanja, kao i kreativnost.

Iako je istraživanje provedeno na osnovnoškolskom uzorku učenika, a ne srednjoškolskom, pokazuje da dramske tehnike u nastavi Hrvatskoga jezika poboljšavaju motivaciju i aktivnost učenika. Nadalje, eksperimentalna skupina bolje je ovladala sadržajima, pokazala je veći interes za rad te je pozitivnije ocijenila svoju aktivnost na satu (Škreblin, 2023). Rezultati ovoga rada pokazuju potrebu za daljnjim istraživanjima o primjeni dramskih tehnika u nastavi, a samim time i primjeni dramskih tehnika na srednjoškolskoj razini.

Grakalić Plenković navodi mnoge primjere dobre prakse na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini prikupljene tijekom studentske nastavne prakse u školama vježbaonicama (Visinko i Grakalić Plenković, 2023).

Prvi izdvojeni primjer korišten je kao stvaralački zadatak u 7. razredu osnovne škole uz ulomak iz proznog djela *Prvi poljubac* Ratka Bjelčića. Jedan od navedenih zadataka glasi: „Napišite dva pisma. (...) Prvo pismo neka bude napisano u prvom licu. Pokušajte se poistovjetiti s dječakom Ratkom i djevojčicom i uputite pismo prijatelju ili nekome od koga tražite savjet“ (Visinko i Grakalić Plenković, 2023:139). Dramske tehnike pisanja u ulozi u ovom slučaju omogućuju učenicima da se poistovjete s likovima, razvijajući dublje razumijevanje njihovih emocija i ponašanja. Pisanje iz perspektive likova pomaže učenicima da osjete što likovi proživljavaju, čime se razvija njihova emocionalna inteligencija i sposobnost za empatiju. To je izuzetno važno za njihov osobni razvoj i pomaže im da bolje razumiju međuljudske odnose i složenost ljudskih emocija, a naravno i sami književni tekst.

Sljedeći primjer korišten je kao stvaralački zadatak prilikom čitanja novele *Crni mačak* Edgara Allana Poea u II. razredu srednje škole. Dio prvog zadatka glasi: „*Zamislite da ste član odvjetničkog ureda koji radi za tužitelja u sudskoj parnici na kojoj se sudi glavnom junaku novele Crni mačak. Napišite optužnicu za zločine koje je učinio u obliku kratkog sastavka (pet do sedam rečenica, pokušajte pisati u skladu s administrativnim (pravnim) funkcionalnim stilom). Argumentirajte optužnicu podacima iz novele*“ (Visinko i Grakalić Plenković, 2023:149). Druga polovica zadatka glasi: „*Sada pokušajte zamijeniti uloge s odvjetnicima branitelja. Napišite obranu za glavnog lika novele u obliku kratkog sastavka (pet do sedam rečenica, pokušajte pisati u skladu s administrativnim (pravnim) funkcionalnim stilom). Argumentirajte optužnicu podacima iz novele*“ (Visinko i Grakalić Plenković, 2023:150). U ovom zadatku, dramska tehnika *Pisanja u ulozi* omogućuje učenicima da preuzmu uloge odvjetnika, što ih potiče na kritičko razmišljanje i analizu. Pisanje optužnice i obrane zahtijeva detaljnu analizu teksta i sposobnost argumentiranja, što razvija njihove analitičke vještine i sposobnost logičkog razmišljanja.

Drugi zadatak od učenika zahtijeva pisanje dijaloga: „*Osmislite i napišite dramski dijalog u trima navedenim situacijama.*

– *Zamislite da ste policijski inspektor i da ste glavnog junaka novele Crni mačak priveli na ispitivanje u policijsku postaju. Koja biste mu pitanja postavili i kako biste ga naveli da prizna zločin?*

– *Zamislite da ste novinar koji piše za list Kućni ljubimci i da ste došli intervjuirati glavnog junaka novele. Kako biste ga predstavili svojim čitateljima?*

– *Zamislite da ste psihijatar. O čemu biste razgovarali s glavnim junakom novele?*“ (Visinko i Grakalić Plenković, 2023:150).

Ovaj zadatak dodatno potiče učenike na kreativno razmišljanje i sposobnost prilagodbe različitim situacijama. Pisanje dijaloga omogućuje im da istraže različite perspektive i razviju vještine vođenja razgovora u različitim kontekstima.

Pisanje u ulogama također potiče različite stilove izražavanja. Učenici eksperimentiraju s različitim stilovima pisanja, uključujući formalne i neformalne oblike, kao što su pisma, optužnice ili dijalozi. Ovo širi njihove jezične kompetencije i sposobnost prilagodbe pisanja različitim funkcionalnim stilovima. Kreativnost je ključna komponenta ovakvih zadataka, jer učenici moraju osmisliti autentične reakcije i odgovore, što dodatno razvija njihovu maštu.

Grakalić Plenković navodi primjer stvaralačkog zadatka prilikom cjelovitog čitanja lektirnog djela *Evgenij Onjegin* Aleksandra Sergejeviča Puškina u III. razredu srednje škole.

U zadatku se od učenika traži sljedeće: „*Napišite kraći sastav (desetak rečenica) u kojem ćete promijeniti kraj ljubavne priče o Tatjani i Onjeginu. Pišite u prvom licu. Započnite sljedećim rečenicama: Da sam ja Onjegin odgovorio bih Tatjani... ili Da sam ja Tatjana pisala bih Onjeginu o...*“ (Visinko i Grakalić Plenković, 2023:156). Korištenje dramske tehnike *Pisanja u prvom licu*, odnosno u ulozi omogućava učenicima da se stave u ulogu likova, čime se potiču kreativnost i razumijevanje različitih perspektiva te se omogućava eksperimentiranje s narativnim tehnikama, čime se obogaćuje iskustvo čitanja i interpretacije književnog djela.

Nadalje, Grakalić Plenković navodi da su, za interpretaciju književnog i scenskog lika u II. i IV. razredu srednje škole, posebno važni zadaci povezani s kazališnim predstavama kao dijelom nastavnog područja *kultura i mediji*. Ovi zadaci proizlaze iz organiziranih odlazaka u kazalište s učenicima. Ako posjet kazalištu nije moguć, predstave dostupne na mrežnim stranicama kazališnih kuća mogu biti adekvatna zamjena (Visinko i Grakalić Plenković, 2023). Nastavnici mogu koristiti razne zadatke kako bi pripremili učenike za interpretaciju predstave, a nakon posjeta kazalištu, učenici mogu analizirati likove uspoređujući dramski tekst, koji se najviše ostvaruje riječju, i scenski prikaz, koji se temelji na vizualnoj i auditivnoj komponenti, kao što su slika, zvuk, gluma i režija. Dramske tehnike korištene u ovom kontekstu obogaćuju nastavu i omogućuju učenicima dublje razumijevanje kroz praktičnu primjenu. Na primjer, prije posjeta kazalištu, učenici mogu dramskom tehnikom *Igranja uloga* prikazati različite likove iz predstave, stvarajući dijaloge i scene koje će vidjeti uživo. Ova tehnika pomaže učenicima da se pripreme za predstavu i razviju dublje razumijevanje likova i radnje. Nakon gledanja predstave, učenici korištenjem dramske tehnike *Forum teatra* mogu izvesti ključne scene i zatim ih mijenjati na različite načine, istražujući alternativne ishode i motive likova. Ova tehnika potiče kritičko razmišljanje i kreativno rješavanje problema. Nadalje, dramskom tehnikom *Vrući stolac* učenici mogu preuzeti uloge likova i odgovarati na pitanja publike, odnosno drugih učenika, o svojim motivacijama, osjećajima i postupcima. Ova tehnika razvija interpretativne vještine i dubinsko razumijevanje likova. Učenici mogu pisati i izvoditi monologe iz perspektive likova nakon gledanja predstave. Ovaj zadatak omogućuje učenicima da istraže unutarnje svjetove likova i izraze njihove misli i emocije.

Svi ovi zadaci razvijaju i učenikovu sposobnost prepoznavanja i tumačenja književnoteorijskih pojmova povezanih s dramskim tekstom kao ishodištem scenske izvedbe. Učenici uče prepoznati elemente kao što su scenski lik, ostvarenje scenskog lika, gluma, režija, publika i kritika. Osim toga, ovi zadaci omogućuju učenicima da istraže različite

interpretacije likova i scena te razvijaju kritičko mišljenje i analitičke vještine (Visinko i Grakalić Plenković, 2023).

3. Metodologija

3.1. Problem istraživanja

Istraživanje se bavi stavovima srednjoškolskih nastavnika Hrvatskoga jezika prema korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika. Malo je poznato o stavovima i praksama nastavnika vezanih uz korištenje dramskih tehnika, kao i o preprekama s kojima se susreću. Kako bi se ove tehnike uspješno integrirale u redoviti nastavni proces, važno je utvrditi u kojoj su mjeri nastavnici osposobljeni i koliko su motivirani za korištenje drame kao pedagoškog alata. Nastavnici su ključni nositelji obrazovnog procesa i direktno utječu na kvalitetu učenja, stoga je njihova spremnost i dodatno osposobljavanje važno za uspješnu implementaciju dramskih tehnika. Interesantno je ispitati postoje li razlike u stavovima i pristupima nastavnika prema korištenju dramskih tehnika s obzirom na njihovo dosadašnje iskustvo, dodatne edukacije i njihov opći pristup nastavi. Također, važno je istražiti prepreke s kojima se nastavnici suočavaju prilikom primjene dramskih tehnika te identificirati najbolje prakse koje mogu pomoći u prevladavanju tih izazova.

3.2. Ciljevi istraživanja

U skladu s problemom istraživanja, cilj ovog rada ispitati je stavove nastavnika Hrvatskoga jezika prema korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika. Rad će ispitati učestalost korištenja dramskih tehnika te utvrditi najučestalije dramske tehnike u nastavi Hrvatskoga jezika. Također, istražiti će prepreke i izazove s kojima se nastavnici suočavaju prilikom implementacije drame u nastavni proces, kao i potencijalne primjere dobrih praksa i savjete koje nastavnici mogu ponuditi. Ovaj rad nastoji pružiti uvid u trenutnu situaciju i predložiti smjernice za poboljšanje primjene dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika.

3.3. Hipoteze

Polazi se od sljedećih hipoteza istraživanja:

H1: Nastavnici koji su pohađali dodatne formalne i neformalne edukacije vezane uz dramske tehnike i koji su u redovitom doticaju s dramom ili dramskim tehnikama češće

primjenjuju te tehnike u svojoj nastavi u usporedbi s onima koji nisu imali takvo obrazovanje ili iskustvo.

H2: Nedostatak doticaja s dramskim tehnikama, podrške i vremena ključne su prepreke koje sprječavaju širu primjenu dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika.

3.4. Dizajn istraživanja

Istraživanje se oslanja na upitnik kao glavni instrument za prikupljanje podataka. Upitnik sadržava 35 pitanja podijeljenih na tri tematske cjeline: demografski podaci te obrazovanje i iskustvo ispitanika, stavovi prema obrazovanju te stavovi prema dramskim tehnikama i korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika. Dio pitanja postavljen je u obliku Likertove ljestvice, omogućujući ispitanicima da izraze stupanj slaganja ili neslaganja s različitim tvrdnjama. Osim toga, korištena su pitanja zatvorenog tipa s višestrukim izborom odgovora koja su nudila mogućnost odabira jedne ili više ponuđenih opcija. Također, uključena su pitanja otvorenog tipa, omogućujući detaljnije odgovore i konkretne primjere iz prakse.

3.5. Ispitanici

Ispitanici su nastavnici Hrvatskoga jezika u srednjim školama Primorsko-goranske županije Republike Hrvatske. Ukupan uzorak uključuje 20 nastavnika, što čini ovo istraživanje mikroistraživanjem. Uzorak uključuje nastavnike iz škola s različitim satnicama Hrvatskoga jezika, poput gimnazija i strukovnih škola, čime se osigurava reprezentativnost prema obrazovnim institucijama i iskustvu nastavnika. Iako je uzorak relativno mali, indikativan je te ovo istraživanje omogućuje određeni stupanj statističke analize rezultata i pruža vrijedne uvide u stavove nastavnika.

3.6. Instrumenti za istraživanje

Instrument za prikupljanje podataka je upitnik koji je podijeljen na tri tematske cjeline: demografski podaci te obrazovanje i iskustvo ispitanika, stavovi prema obrazovanju te stavovi prema dramskim tehnikama i korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika. Upitnik će se provesti putem *online* platforme Google obrasci koja omogućava anonimnost i lakoću pristupa svim ispitanicima.

3.7. Postupak prikupljanja podataka

Upitnik je distribuiran putem e-mail adresa povezanih sa školama i nastavničkim organizacijama. Kako bi se povećala stopa odgovora, uključuje se pružanje dodatnih informacija o svrsi i važnosti istraživanja.

3.8. Metode analize podataka

Prikupljeni podaci analizirani su pomoću deskriptivne statistike (osnovne karakteristike ispitanika i njihovi odgovori na pitanja kako bi se dobio uvid u opće stavove i prakse) te inferencijalne statistike (testiranje hipoteza, korelacije, na primjer, korelacija između dodatnoga obrazovanja te stavova prema dramskim tehnikama i učestalosti korištenja dramskih tehnika) kako bi se identificirali obrasci i značajni odnosi među varijablama. Odgovori na otvorena pitanja analizirat će se kvalitativno kako bi se identificirali ključni obrasci i teme vezane uz stavove, prepreke i benefite dramskih tehnika te dobre prakse.

3.9. Etika istraživanja

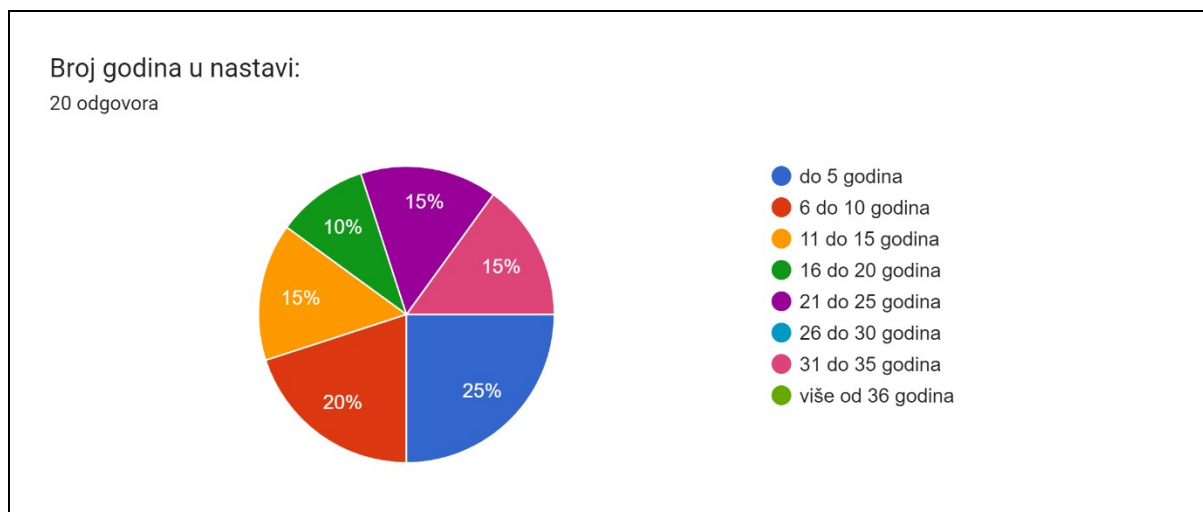
Istraživanje je provedeno u skladu s etičkim standardima. Anonimnost ispitanika je osigurana, a svi podaci su zaštićeni i korišteni isključivo u svrhu istraživanja. Ispitanici su informirani o ciljevima istraživanja, načinu korištenja podataka i imali su pravo povući se iz istraživanja u bilo kojem trenutku.

4. Rezultati

U nastavku su prikazani rezultati istraživanja te njihova interpretacija u sklopu teme istraživanja.

4.1. Demografski podaci ispitanika

Prvo pitanje u upitniku odnosi se na broj godina provedenih u nastavi te daje važan uvid u profesionalno iskustvo ispitanika i kontekst u kojem se njihovi stavovi formiraju. Među 20 ispitanika, najviše ih ima manje od 5 godina iskustva u nastavi (6 ispitanika), što čini značajan udio od 30 %. Ova grupa nastavnika najvjerojatnije je još uvijek u fazi profesionalnog razvoja, što može utjecati na njihovu spremnost na eksperimentiranje s dramskim tehnikama. Drugu po veličini skupinu čine nastavnici sa 6 do 10 godina iskustva (5 ispitanika), što čini 25 % ukupnog broja ispitanika. Ova grupa nastavnika već je stekla određeno iskustvo i vjerojatno razvila svoje nastavne metode, ali još uvijek je u intenzivnijoj fazi profesionalnog usavršavanja. Manje zastupljeni su nastavnici s 11 do 15 godina iskustva (3 ispitanika) i oni sa 16 do 20 godina (2 ispitanika). Ove skupine predstavljaju nastavničku populaciju koja je već prošla početnu fazu karijere i najvjerojatnije se stabilizirala u svom pristupu poučavanju. Njihovi stavovi prema dramskim tehnikama mogu biti utemeljeni na višegodišnjem iskustvu u klasičnoj nastavi, ali i spremnosti na prilagođavanje i integraciju novih metoda ako prepoznaju njihove prednosti. Nastavnici s 21 do 25 godina iskustva (4 ispitanika) i oni s 31 do 35 godina iskustva (3 ispitanika) također su zastupljeni u istraživanju. Oni predstavljaju skupinu nastavnika s dugogodišnjim iskustvom, koji su najvjerojatnije izgradili čvrste stavove i metode poučavanja. Njihova percepcija dramskih tehnika može biti oblikovana godinama prakse i iskustava u različitim obrazovnim reformama i promjenama u kurikulumu. S jedne strane, oni mogu pokazati otpor prema novim metodama zbog dugogodišnje prakse s tradicionalnim pristupima, dok s druge strane, mogu prepoznati vrijednost dramskih tehnika u obogaćivanju nastave na temelju svog bogatog iskustva.

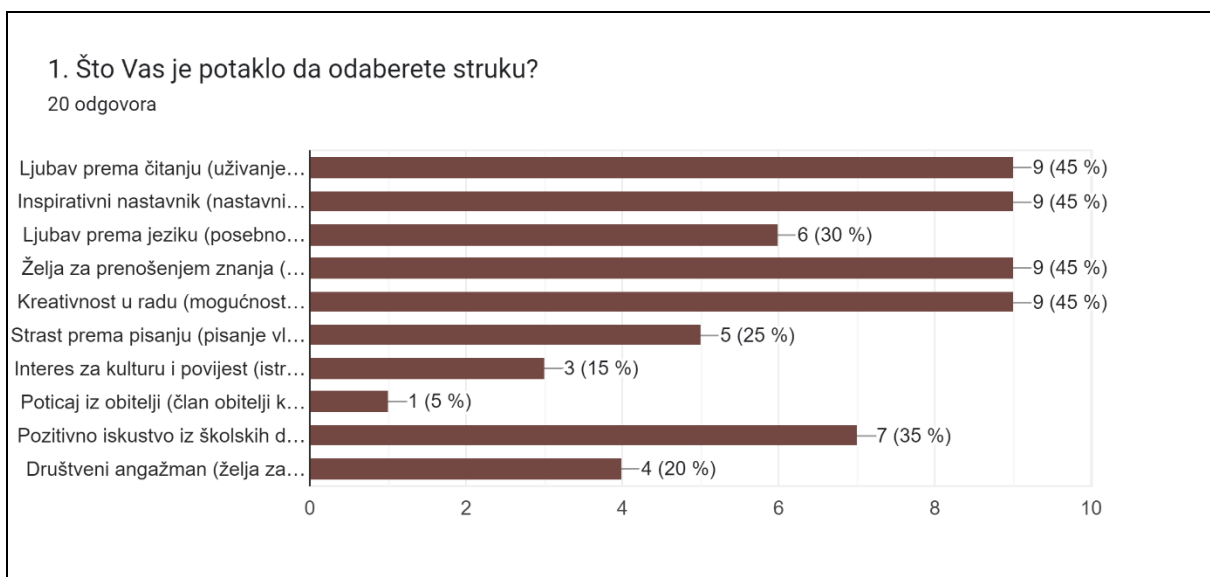

Slika 1. Struktura ispitanih nastavnika s obzirom na godine radnog staža.

Analiza odgovora na pitanje „Navedite dodatno obrazovanje vezano uz dramu i dramske tehnike koje ste pohađali (npr. tečajevi, radionice, škole glume, seminari i sl.)“ otkriva raznolike razine iskustva i angažmana među ispitanicima. Od ukupno 20 ispitanika, njih 9, što čini 45 %, nije imalo nikakvo dodatno obrazovanje u ovom području. Ova grupa nastavnika najvjerojatnije posjeduje osnovno iskustvo i znanje o dramskim tehnikama, što bi moglo utjecati na njihovu spremnost i sposobnost da ih implementiraju u nastavu. S druge strane, 55 % ispitanika navelo je da imaju određeno dodatno obrazovanje ili iskustvo vezano uz dramu i dramske tehnike. Neki od ispitanika posjeduju formalne kvalifikacije, poput potvrde dramskog pedagoga HCDO-a, dok su drugi sudjelovali u raznim oblicima neformalnog obrazovanja. Primjerice, nekoliko nastavnika je pohađalo seminare, uključujući specifične radionice poput „Od priče do predstave“ i „Dramska abeceda“, dok je jedan ispitanik pohađao školu glume. Drugi su imali iskustva u dramskim skupinama ili su sudjelovali u projektima izvedbenih umjetnosti, kao i radili s istaknutim umjetnicima. Neki su ispitanici razvijali svoje vještine kroz amatersko bavljenje glumom i čitanje literature o dramskoj pedagogiji. Rezultati pokazuju da značajan dio nastavnika ima raznolika i ponekad vrlo bogata iskustva u ovom području, što im može pružiti veću sigurnost i kompetenciju u primjeni dramskih tehnika u nastavi. S druge strane, gotovo polovina ispitanika, koja nije imala nikakvo dodatno obrazovanje u vezi s dramom, može se suočavati s izazovima u implementaciji ovih tehnika u nastavni proces.

Odgovori na pitanje „Što Vas je potaklo da odaberete struku?“ pružaju uvid u širok raspon motivacija koje su navele ispitanike da se opredijele za profesiju nastavnika Hrvatskoga jezika. Najveći broj ispitanika (45 %, odnosno 9 od 20) naveo je nekoliko ključnih motivatora koji su ih potaknuli da odaberu struku nastavnika Hrvatskoga jezika. Na

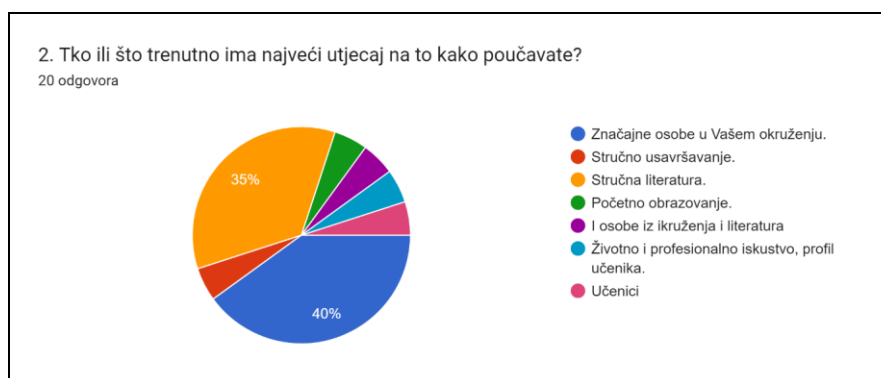
vrhu ljestvice su ljubav prema čitanju, inspirativni nastavnik, želja za prenošenjem znanja, i kreativnost u radu. Ova kombinacija interesa i inspiracije pokazuje da su mnogi nastavnici odabrali svoju profesiju zbog duboke povezanosti s književnošću, ali i zbog osobnih iskustava koja su oblikovala njihovo poimanje obrazovanja. Inspirativni nastavnici koji su ostavili trajan utjecaj na njih često su motivacija da i sami žele utjecati na svoje učenike, prenoseći ne samo znanje, već i ljubav prema učenju i kreativnom izražavanju kroz nastavni proces. Odmah iza njih, s 35 % ispitanika (7 od 20), nalazi se pozitivan utjecaj iskustava iz školskih dana, poput sudjelovanja u školskim predstavama ili literarnim grupama. Ovo sugerira da su vlastita pozitivna iskustva iz prošlosti imala snažan utjecaj na njihov odabir, osnažujući njihovu vezu s obrazovanjem i njegovim kreativnim aspektima. Društveni angažman, kao motivacija za odabir struke, istaknut je kod 20 % ispitanika (4 od 20). Ova grupa nastavnika ne vidi svoju ulogu samo u smislu prenošenja znanja, već i kao priliku za širi društveni utjecaj kroz obrazovanje i podizanje svijesti, što može reflektirati njihovu otvorenost prema metodama koje potiču društvenu interakciju i angažman učenika. Strast prema pisanju privukla je 25 % ispitanika (5 od 20), što ukazuje na želju za kreativnim izražavanjem. Interes za kulturu i povijest motivirao je 15 % ispitanika (3 od 20), dok je jedan ispitanik (5 %) naveo poticaj iz obitelji kao motivaciju.

Slika 2. Struktura odgovora na pitanje „Što Vas je potaklo da odaberete struku?“

Odgovori na pitanje „Tko ili što trenutno ima najveći utjecaj na to kako poučavate?“ prikazuju različite izvore inspiracije i smjernica koje oblikuju nastavnu praksu ispitanika. Prikupljeni podaci jasno pokazuju da većina nastavnika, točnije 40 %, navodi značajne osobe

u svom okruženju kao glavni izvor utjecaja na njihov način poučavanja. Ovaj podatak ukazuje na snažnu ulogu mentora, kolega, prijatelja ili drugih osoba koje su na neki način oblikovale njihove profesionalne stavove i metode. Ovaj društveni aspekt profesije igra ključnu ulogu u formiranju nastavnih praksi, što može uključivati prenošenje iskustava, savjeta i primjera dobre prakse. Sljedeći najčešći izvor utjecaja, kojeg je navelo 35 % ispitanika, jest stručna literatura. Ovaj podatak ukazuje na važnost kontinuiranog stručnog usavršavanja putem čitanja i praćenja relevantne literature. Nastavnici koji se oslanjaju na literaturu često teže ažuriranju svojih znanja i prilagođavanju nastave prema najnovijim teorijama i istraživanjima, što može pozitivno utjecati na njihovu otvorenost prema inovativnim metodama kao što su dramske tehnike. Manji postotak ispitanika, 5 %, navodi stručno usavršavanje kao ključni faktor koji oblikuje njihov način poučavanja. Ovaj rezultat ukazuje na to da, iako je stručno usavršavanje prepoznato kao važno, manje nastavnika vidi formalne programe i seminare kao primarni izvor utjecaja u njihovoj praksi. Početno obrazovanje, iako važno, ima utjecaj na manji broj ispitanika (5 %). Ovaj rezultat sugerira da se, nakon inicijalnog obrazovanja, nastavnici uglavnom oslanjaju na druge izvore kako bi razvijali i prilagođavali svoje metode poučavanja. Također, jedan ispitanik (5 %) samostalno je naveo opciju životnoga i profesionalnoga iskustva, zajedno s profilom učenika, kao ključni izvor utjecaja na način poučavanja. Ovo upućuje na praksu koja se temelji na iskustvima iz stvarnog života i na specifičnim potrebama i karakteristikama učenika, što može dovesti do vrlo prilagođenih i fleksibilnih metoda poučavanja. Nadalje, jedan ispitanik (5 %) samostalno je naveo osobe iz okruženja i literaturu kao ključne utjecaje, spajajući time dvije ponuđene opcije. Na kraju, jedan ispitanik (5 %) samostalno je naveo učenike kao glavni izvor utjecaja na način poučavanja, što sugerira da većina nastavnika u ovom uzorku svoju praksu više temelji na vanjskim utjecajima nego na direktnim povratnim informacijama ili potrebama učenika, što je svakako zanimljiv temelj dodatnim istraživanjima.

Slika 3. Struktura odgovora na pitanje „Tko ili što trenutno ima najveći utjecaj na to kako poučavate?“

Na temelju odgovora na pitanje „*Navedite na koji su način drama i dramske tehnike zastupljene u Vašem životu izvan nastave (npr. odlazak u kazalište, pohađanje škola glume, analiza dramskih tekstova i sl.)*“, jasno je da većina nastavnika ima neki oblik kontakta s dramskim umjetnostima u svom privatnom životu. Najčešći oblik sudjelovanja je odlazak u kazalište, što je spomenulo čak 80 % ispitanika. Ovo ukazuje na visoku razinu interesa za kazališnu umjetnost i njeno aktivno praćenje, što može pozitivno utjecati na njihovu spremnost za integraciju dramskih tehnika u nastavi. Uz odlazak u kazalište, značajan broj ispitanika također se bavi analizom dramskih tekstova. Gotovo pola ispitanika, odnosno 40 % ispitanika spomenulo je analizu dramskih tekstova kao važan aspekt svog života izvan nastave. Ova aktivnost vjerojatno uključuje čitanje dramskih djela u kombinaciji s vizualizacijom scenarija i likova, što vodi do dubljeg razumijevanja dramske literature. Manji broj ispitanika spomenuo je pohađanje škole glume ili sudjelovanje u dramskim radionicama. Ispitanici koji se često u svom svakodnevnom životu susreću s dramom vjerojatno imaju veće samopouzdanje i sposobnost da primijene dramske tehnike u nastavi. Također, jedan ispitanik spomenuo je LARP (eng. *live action role-playing*) kao oblik sudjelovanja u dramskim aktivnostima, što ukazuje na interes za interaktivne i participativne oblike dramskih aktivnosti. Zanimljivo je primijetiti da neki ispitanici izražavaju želju za većom učestalošću sudjelovanja u dramskim aktivnostima, poput češćih odlazaka u kazalište. To pokazuje da, iako postoji interes i svijest o važnosti drame, postoje određene prepreke koje ograničavaju njihovo sudjelovanje, bilo zbog vremena, resursa ili drugih faktora.

Analiza odgovora na pitanje „*Jeste li na ikoji način tijekom obrazovanja učili o implementaciji dramskih tehnika u nastavu Hrvatskoga jezika? Ako jeste, na koji način?*“ pokazuje da većina ispitanika ima vrlo ograničeno formalno obrazovanje u ovom području. Od ukupno 20 ispitanika, 45 % (9 ispitanika) izjavilo je da nisu imali nikakvo formalno obrazovanje o dramskim tehnikama tijekom svog studija. Ovi odgovori sugeriraju da je formalna edukacija o dramskim tehnikama u okviru studija hrvatskoga jezika, posebno u metodici, bila vrlo oskudna ili u potpunosti izostala. Neki ispitanici su spomenuli da su dramske tehnike bile samo kratko spomenute tijekom obrazovanja, najčešće kao jedan od načina zadržavanja interesa učenika ili tijekom motivacijskog dijela nastavnoga sata. Ovaj podatak upućuje na to da, iako su dramske tehnike priznate kao korisne, one nisu bile dovoljno integrirane u kurikule obrazovnih programa. Oni koji su pohađali formalno obrazovanje u ovom području spominju da su se dramskim tehnikama bavili na kolegijima metodike ili kroz predavanja i radionice na fakultetu. Ovi kolegiji su, prema mišljenju nekih ispitanika, pružili osnovu za razumijevanje i primjenu dramskih tehnika, ali opet, u

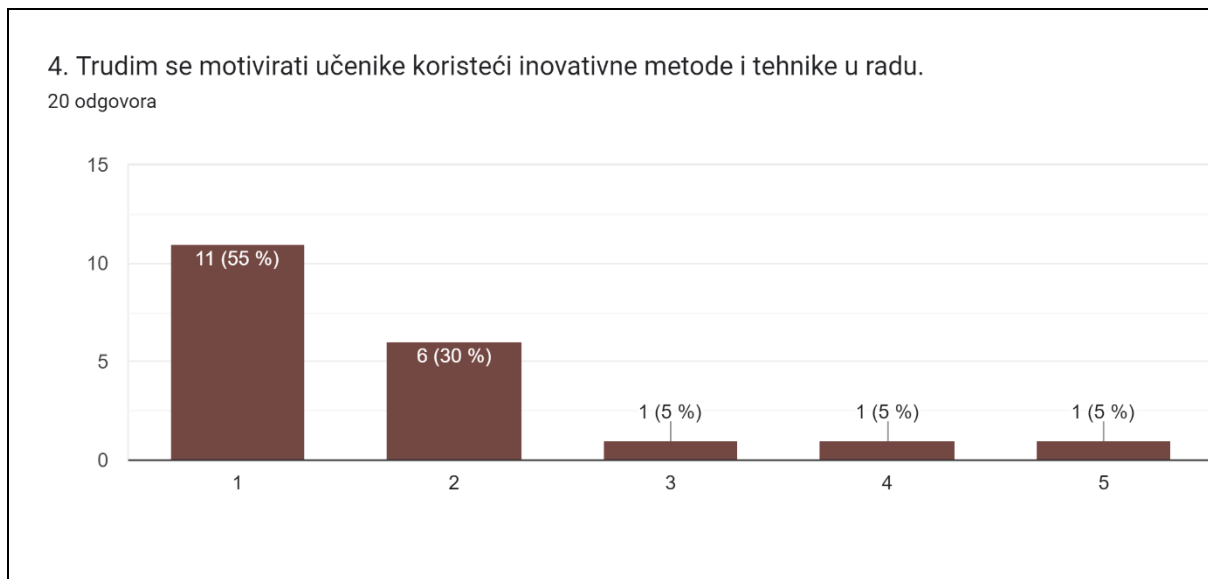
ograničenom obimu. Individualna inicijativa također igra ulogu u obrazovanju nastavnika o dramskim tehnikama. Nekoliko ispitanika spomenulo je da su samostalno učili o ovim tehnikama, često kroz iščitavanje dramskih tekstova ili rad s interaktivnim materijalima. Općenito, rezultati pokazuju da većina nastavnika nema dovoljno formalnog obrazovanja o implementaciji dramskih tehnika u nastavu te da su mnogi od njih ovisili o vlastitoj inicijativi ili dodatnim stručnim skupovima kako bi stekli potrebna znanja. Ovo ukazuje na potrebu za boljom integracijom dramskih tehnika u obrazovne programe za buduće nastavnike, kao i za većim brojem stručnih usavršavanja koja bi pružila dublje razumijevanje i praktične vještine za korištenje dramskih tehnika u nastavi. Iako postoji interes za dramske tehnike, postoji i potreba za dodatnim obrazovanjem i podrškom kako bi se nastavnici osjećali kompetentnima i spremnima za njihovu primjenu u nastavi Hrvatskoga jezika.

Na temelju odgovora ispitanika na pitanje „*Kako doživljavate svoju ulogu u učionici?*“ uočava se kako nastavnici Hrvatskoga jezika svoju ulogu u učionici doživljavaju različito. Najveći broj ispitanika, njih 35 % (7 od 20), vidi sebe prvenstveno kao organizatore i koordinate nastavnog procesa. Ovi nastavnici naglašavaju svoju odgovornost za strukturiranje nastave i osiguravanje da se obrazovni ishodi postignu na najbolji mogući način, često uz strogo praćenje planova i priprema. Ispitanici koji svojom ulogom smatraju mentorstvo i primjer za mlade te prenošenje znanja i vrijednosti čine 35 % ispitanika (7 od 20). Ovi nastavnici vide svoju ulogu u širem društvenom kontekstu, gdje obrazovanje igra ključnu ulogu u oblikovanju moralnih i društvenih normi kod učenika, kao i u njihovom cjelokupnom razvoju. Oni ne samo da prenose informacije, već nastoje oblikovati učenike kao odgovorne i informirane članove društva. Sljedeća grupa ispitanika, njih 30 % (6 od 20), identificira se kao facilitator i motivator. Ovi nastavnici ističu važnost motiviranja učenika i olakšavanja procesa učenja, potičući učenike da aktivno sudjeluju u nastavi i preuzmu inicijativu u vlastitom obrazovanju. Njihova uloga nije samo prenošenje znanja, već i stvaranje stimulativnog okruženja koje potiče kreativnost i samostalno razmišljanje. Raznolikost u percepciji vlastite uloge u učionici sugerira da nastavnici pristupaju svom radu iz različitih perspektiva, što može utjecati na njihovu spremnost i sposobnost da implementiraju dramske tehnike. Oni koji sebe vide kao facilitatore i motivatore te kao mentore i prenositelje vrijednosti, vjerojatno će biti otvoreniji prema metodama koje potiču kreativnost, suradnju i aktivno učenje, dok će organizatori možda više pažnje posvetiti strukturiranom pristupu i postizanju jasno definiranih ishoda.

4.2. Stavovi prema obrazovanju

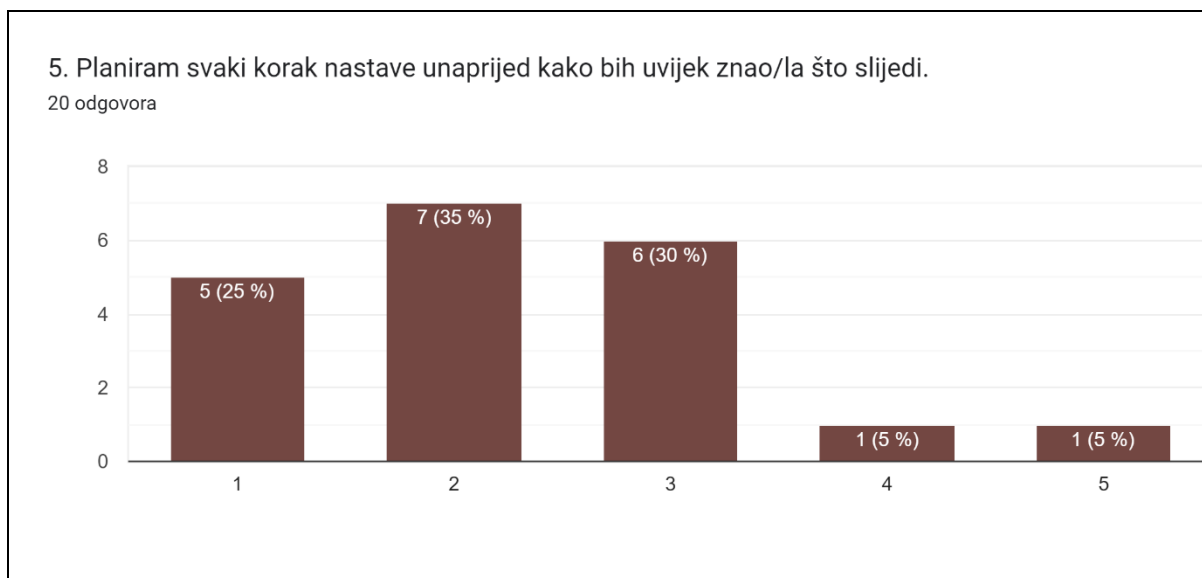
Prvi dio upitnika ispitao je nastavničke stavove prema obrazovanju.

Ispitanici su pokazali visoku razinu slaganja s tvrdnjom da se trude motivirati učenike koristeći inovativne metode i tehnike u radu. Čak 85 % njih izrazilo je slaganje s ovom tvrdnjom, pri čemu se 55 % njih izrazito slaže, dok se 30 % uglavnom slaže. Ovi rezultati jasno sugeriraju da je među nastavnicima prisutna značajna spremnost za primjenu inovativnih pristupa u nastavi, što uključuje i kreativne metode poput dramskih tehnika.

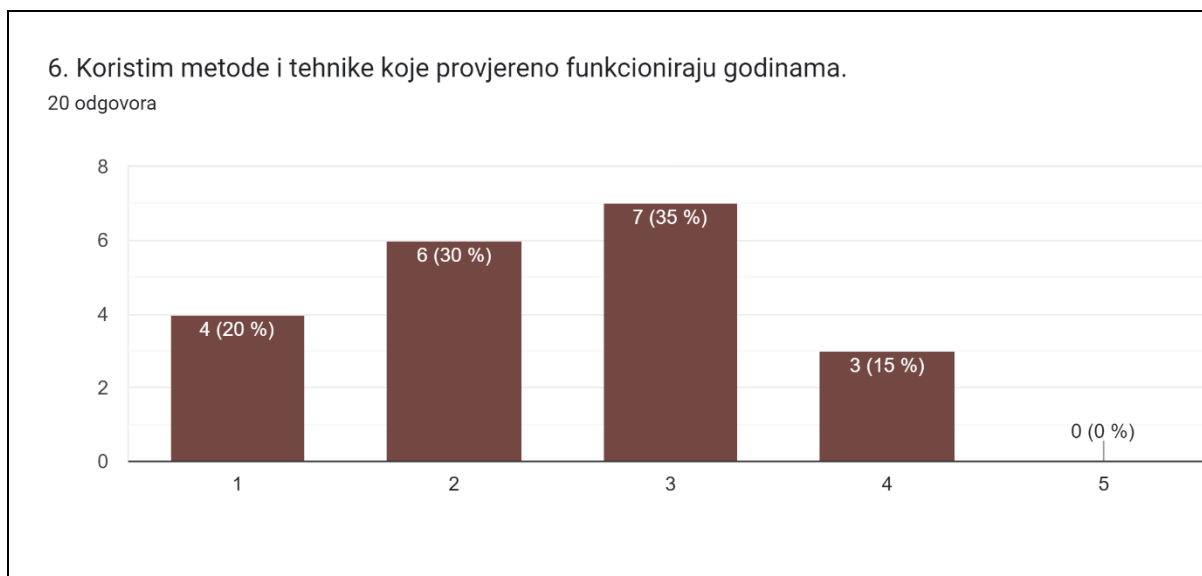
Slika 4. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „*Trudim se motivirati učenike koristeći inovativne metode i tehnike u radu.*“

S druge strane, kada je riječ o planiranju svakog koraka nastave unaprijed, 50 % ispitanika pokazuje sklonost prema detaljnom planiranju, dok 30 % zauzima neutralan stav. Oko 10 % ispitanika se ne slaže u potpunosti s ovom tvrdnjom, što ukazuje na prisutnost fleksibilnosti i prilagodljivosti u nastavnom procesu. Ovi podaci ukazuju na to da, iako mnogi nastavnici cijene strukturiranost, postoji značajna otvorenost prema prilagođavanju plana prema potrebama učenika ili situaciji u učionici.

Slika 5. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Planiram svaki korak nastave unaprijed kako bih uvijek znao/la što slijedi.“

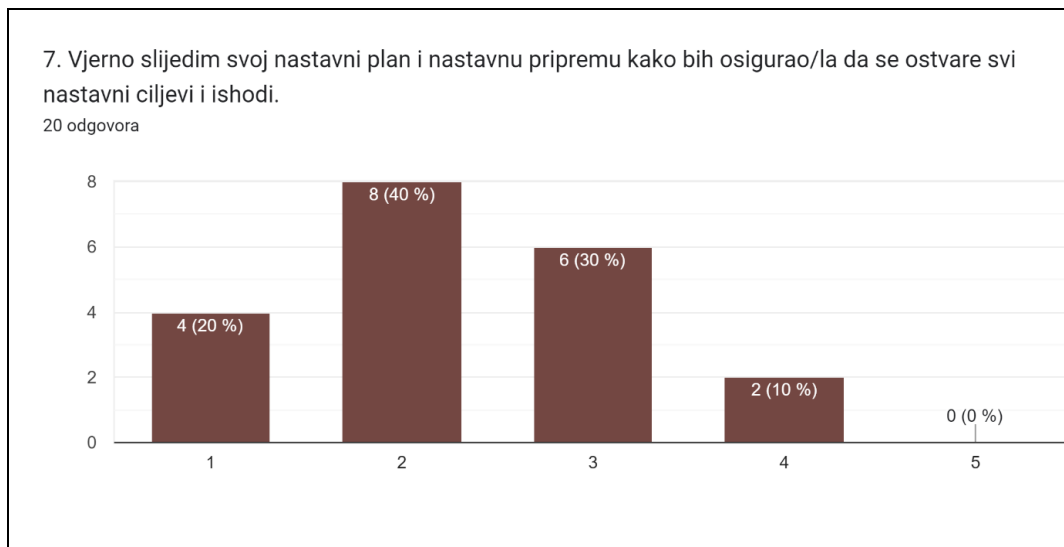
Kad se radi o korištenju metoda i tehnika koje su se godinama pokazale učinkovitima, 50 % ispitanika navodi da preferiraju provjerene metode, dok je 30 % neutralno, a 15 % se ne slaže s ovim pristupom. Ovi podaci sugeriraju da, iako postoji poštovanje prema tradiciji i iskustvu, među nastavnicima postoji i značajna otvorenost prema eksperimentiranju s novim metodama i tehnikama, što može uključivati i dramske tehnike.

Slika 6. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Koristim metode i tehnike koje provjereno funkcioniraju godinama.“

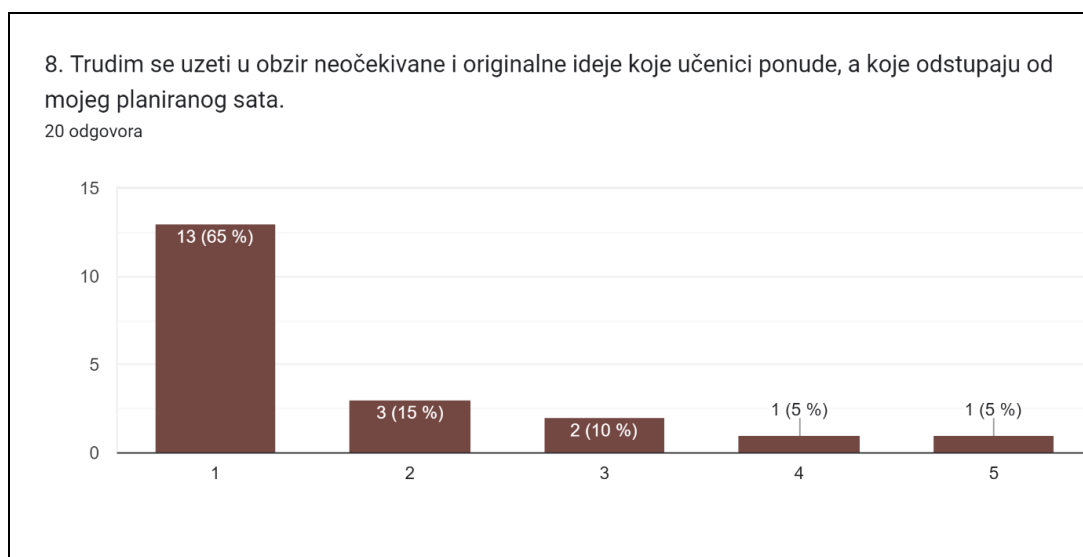
Što se tiče vjernog slijeđenja nastavnog plana i pripreme, kako bi se osiguralo ostvarenje svih nastavnih ciljeva i ishoda, 60 % ispitanika pokazuje slaganje s ovom tvrdnjom, dok je 30 % neutralno, a 10 % ih se ne slaže. Ovo ukazuje na to da, iako mnogi

nastavnici cijene strukturiranost i dosljednost, dio njih prepoznaje potrebu za fleksibilnošću i prilagodljivošću tijekom nastavnog procesa.

Slika 7. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Vjerno slijedim svoj nastavni plan i nastavnu pripremu kako bih osigurao/la da se ostvare svi nastavni ciljevi i ishodi.“

Na kraju tvrdnji vezanih uz stavove prema obrazovanju, nastavnici su razmotrili tvrdnju da se trude uzeti u obzir neočekivane i originalne ideje koje učenici ponude. Tvrdnja je dobila snažnu podršku, pri čemu se 80 % ispitanika složilo s tvrdnjom, od čega se 65 % izrazito slaže. Ovaj podatak ukazuje na izrazitu spremnost nastavnika da budu fleksibilni i da integriraju učenike kao aktivne sudionike u nastavi, što je ključno za primjenu interaktivnih metoda poput dramskih tehnika.

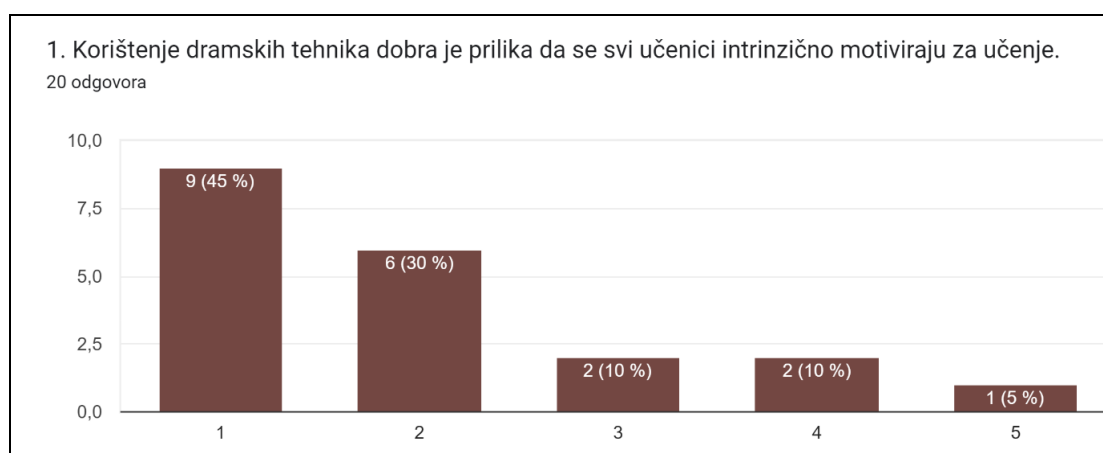

Slika 8. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Trudim se uzeti u obzir neočekivane i originalne ideje koje učenici ponude, a koje odstupaju od mojeg planiranog sata.“

4.3. Stavovi prema dramskim tehnikama i korištenju dramskih tehnika u nastavi

Drugi dio upitnika odnosio se na nastavničke stavove prema dramskim tehnikama i korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika.

Većina ispitanika pokazuje snažno slaganje s tvrdnjom da je korištenje dramskih tehnika dobra prilika za intrinzičnu motivaciju učenika. Točnije, 45 % ispitanika izrazito se slaže, dok se 30 % uglavnom slaže s ovom tvrdnjom. Ukupno, 75 % nastavnika prepoznaje dramske tehnike kao efikasan alat za povećanje angažmana učenika u nastavi, što sugerira visoku svijest o njihovom potencijalu.

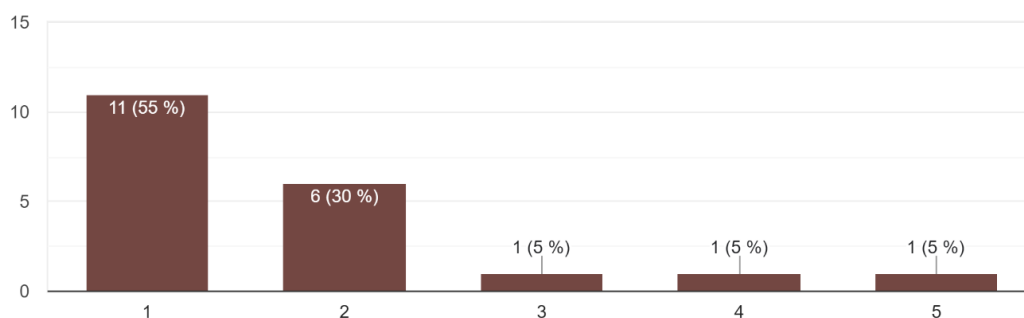

Slika 9. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Korištenje dramskih tehnika dobra je prilika da se svi učenici intrinzično motiviraju za učenje.“

Slično tome, 55 % ispitanika izrazito se slaže, a 30 % uglavnom se slaže da su dramske tehnike poželjan način promicanja društvene interakcije među učenicima. Ovaj podatak ukazuje na to da 85 % nastavnika prepoznaje dramske tehnike kao učinkovito sredstvo za poticanje socijalnih vještina i suradnje, što dodatno potvrđuje njihovu vrijednost u obrazovnom procesu.

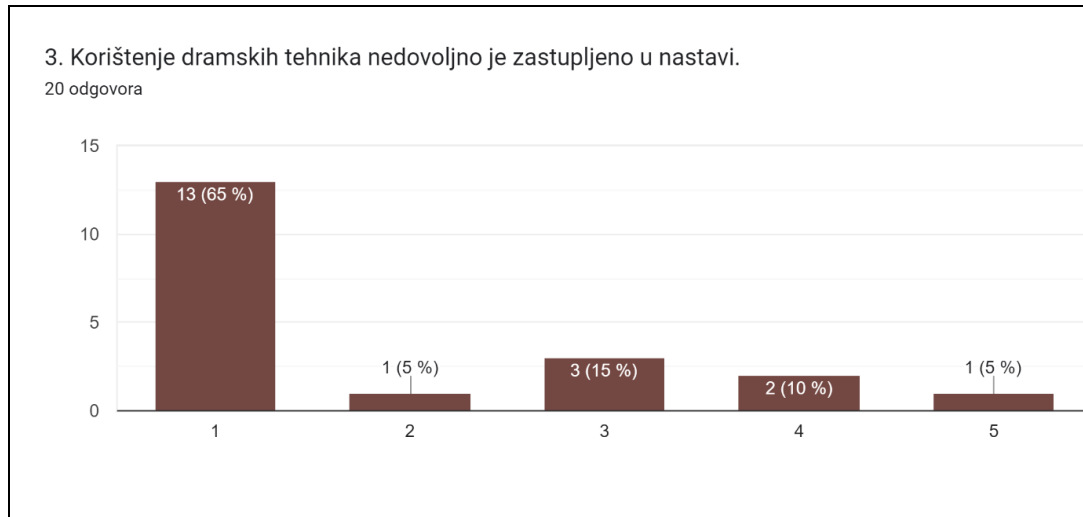
2. Korištenje dramskih tehnika poželjan je način promicanja društvene interakcije.

20 odgovora

Slika 10. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Korištenje dramskih tehnika poželjan je način promicanja društvene interakcije.“

Kada je riječ o zastupljenosti dramskih tehnika u nastavi, 65 % ispitanika izrazilo je snažno slaganje s tvrdnjom da su ove tehnike nedovoljno zastupljene, dok ih se 5 % uglavnom slaže. Ovo znači da ukupno 70 % nastavnika smatra kako postoji potreba za većim uključivanjem dramskih tehnika u obrazovni proces, što sugerira da se trenutna praksa može i treba unaprijediti.

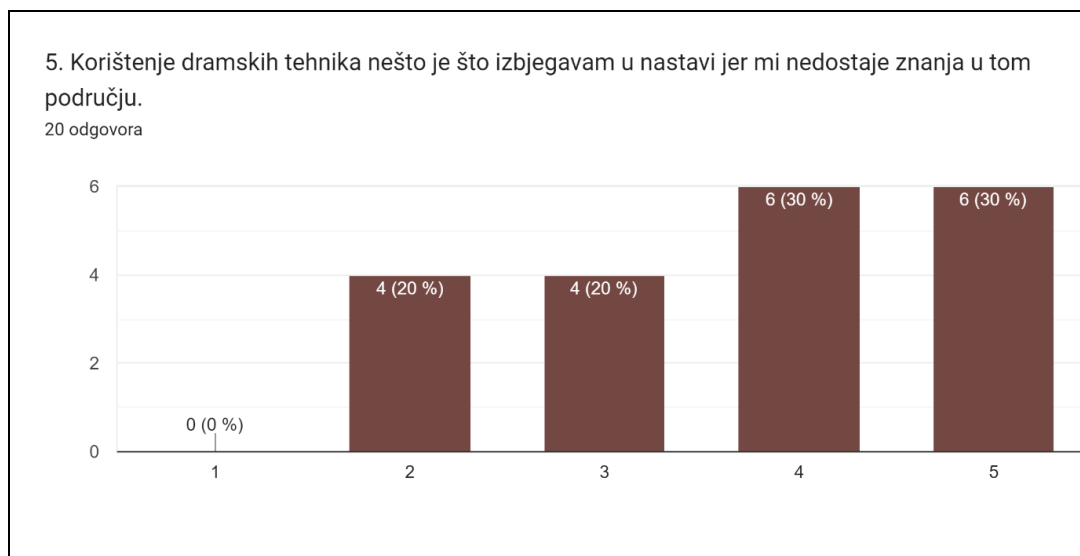
Slika 11. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Korištenje dramskih tehnika nedovoljno je zastupljeno u nastavi.“

Što se tiče tvrdnje da dramske tehnike predstavljaju vrijednu aktivnost koja omogućava osobni razvoj učenika, poput razvoja samouvjerenosti i javnog govora, 65 % ispitanika izrazito se slaže, dok se 20 % uglavnom slaže. To znači da 85 % nastavnika prepoznaje dodatne prednosti koje dramske tehnike mogu pružiti učenicima, naglašavajući njihovu važnost izvan klasičnih obrazovnih ciljeva.

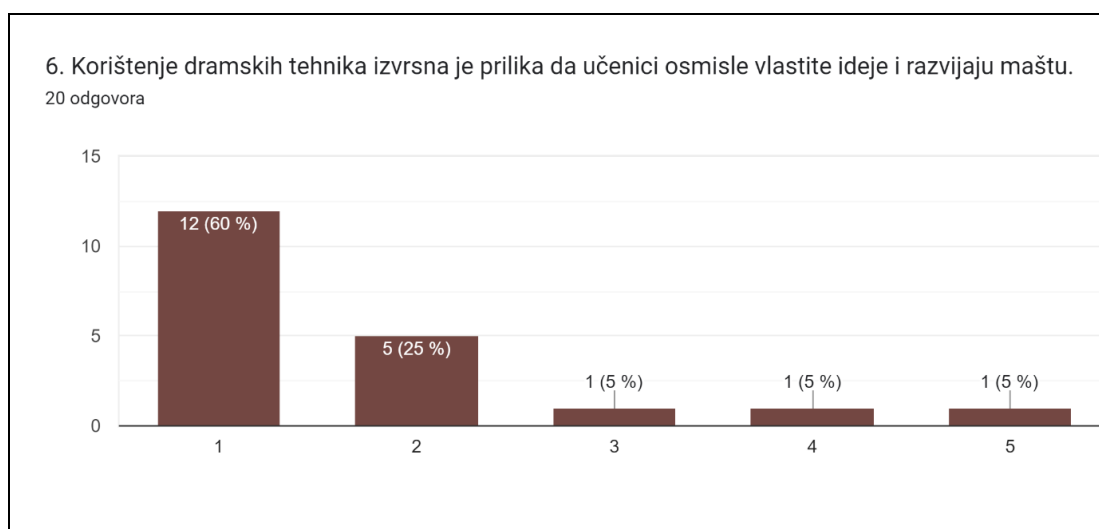
Slika 12. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Korištenje dramskih tehnika vrijedna je aktivnost koja omogućava osobni razvoj učenika (samouvjerenost, javni govor i sl.).“

S druge strane, tvrdnja da nastavnici izbjegavaju korištenje dramskih tehnika zbog nedostatka znanja u tom području nije dobila značajnu podršku. Samo 20 % ispitanika se slaže s ovom tvrdnjom. S druge strane, 60 % ispitanika nije sklono izbjegavati dramske tehnike zbog nedostatka znanja. Ovi rezultati ukazuju na potrebu za dodatnom edukacijom za one koji se osjećaju nesigurnima, ali također i na činjenicu da većina nastavnika ima dovoljno samopouzdanja u primjeni ovih tehnika.

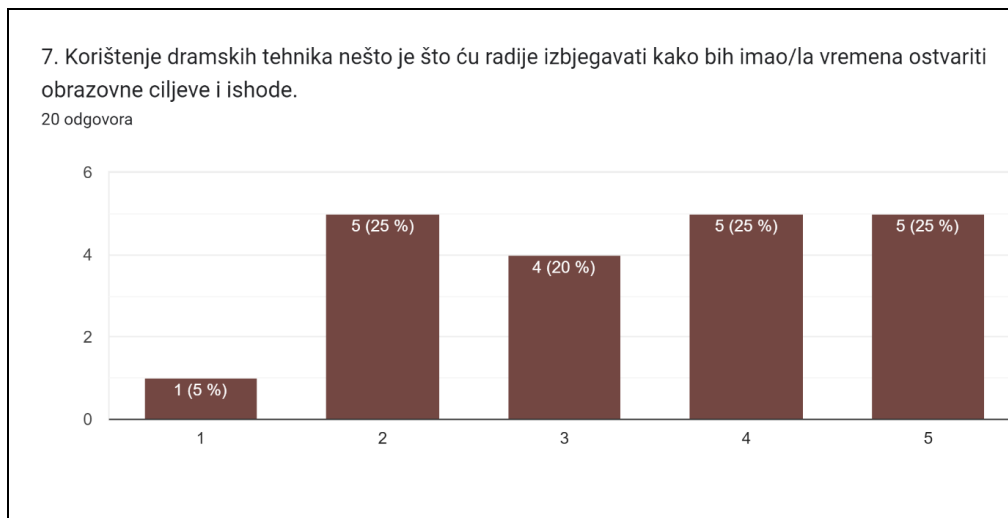
Slika 13. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Korištenje dramskih tehnika nešto je što izbjegavam u nastavi jer mi nedostaje znanja u tom području.“

Što se tiče kreativnosti i mašte, 60 % ispitanika izrazito se slaže s tvrdnjom da dramske tehnike pružaju izvrsnu priliku za učenike da osmisle vlastite ideje i razvijaju maštu, dok ih se 25 % uglavnom slaže. Ukupno, 85 % nastavnika prepoznaje ovu vrijednost, što naglašava važnost dramskih tehnika u poticanju kreativnog izražavanja među učenicima.

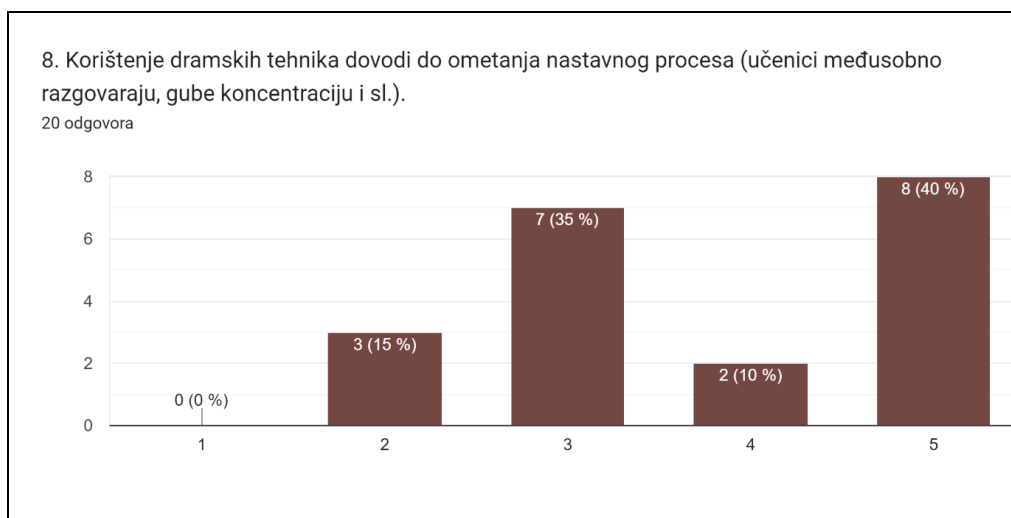
Slika 14. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Korištenje dramskih tehnika izvrsna je prilika da učenici osmisle vlastite ideje i razvijaju maštu.“

S druge strane, tvrdnja da bi nastavnici radije izbjegavali dramske tehnike kako bi imali više vremena za ostvarivanje obrazovnih ciljeva i ishoda nije dobila veliku podršku. Samo 5 % ispitanika izrazito se slaže, a 25 % uglavnom se slaže s ovom tvrdnjom, dok ih je 50 % izrazilo neslaganje. Ovo sugerira da, iako postoji određena zabrinutost zbog vremena, većina nastavnika ipak prepoznaje vrijednost u uključivanju dramskih tehnika u nastavni proces i uspijeva bez obzira na vremensku ograničenost.

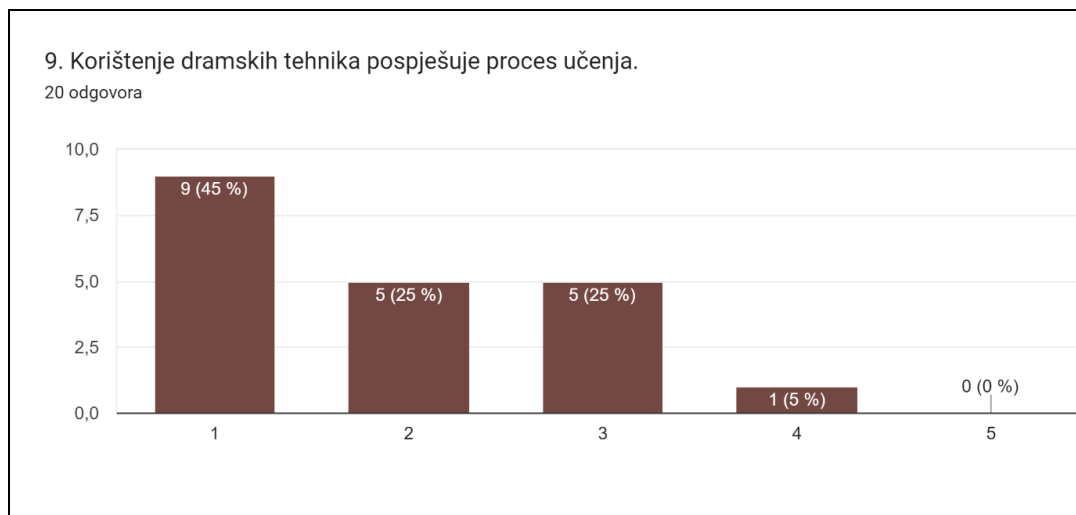
Slika 15. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Korištenje dramskih tehnika nešto je što ću radije izbjegavati kako bih imao/la vremena ostvariti obrazovne ciljeve i ishode.“

Zanimljivo je da tvrdnja da dramske tehnike dovode do ometanja nastavnog procesa nije dobila značajnu podršku. Niti jedan ispitanik nije se izrazito složio s ovom tvrdnjom, dok se 15 % uglavnom slaže. S druge strane, 50 % nastavnika nije sklono mišljenju da dramske tehnike ometaju nastavni proces, što pokazuje da većina nastavnika vidi dramske tehnike kao koristan dodatak nastavi, a ne kao potencijalni izvor distrakcije.

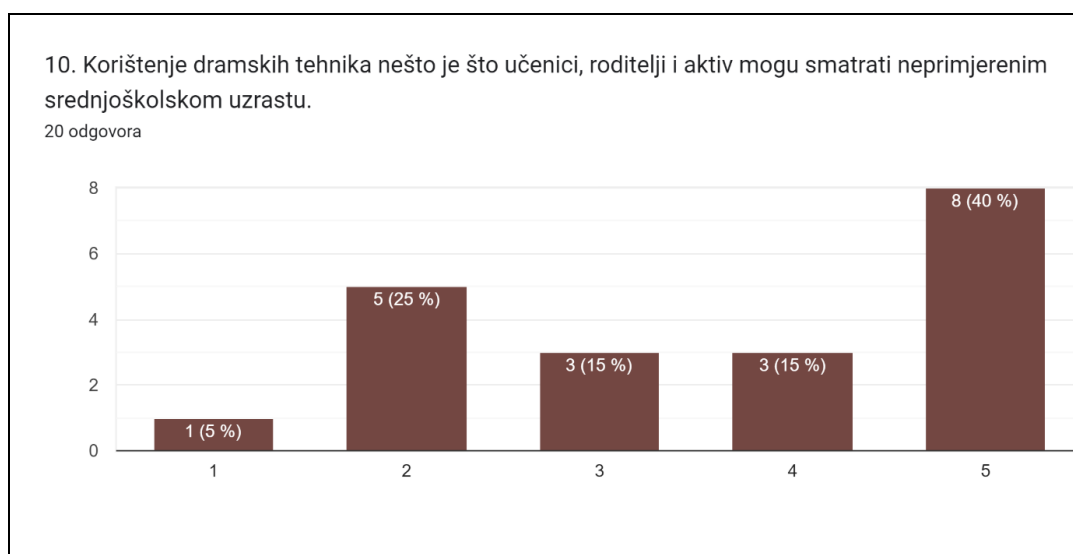
Slika 16. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Korištenje dramskih tehnika dovodi do ometanja nastavnog procesa.“

Tvrđnja da dramske tehnike pospješuju proces učenja dobila je snažnu podršku, s 45 % ispitanika koji se izrazito slažu i 25 % onih koji se uglavnom slažu. Ukupno, 70 % nastavnika prepoznaje dramske tehnike kao pozitivne za proces učenja, što dodatno potvrđuje njihovu vrijednost u obrazovanju.

Slika 17. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Korištenje dramskih tehnika pospješuje proces učenja.“

S druge strane, tvrdnja da dramske tehnike mogu biti smatrane neprimjerenima za srednjoškolski uzrast nije dobila značajnu podršku. Samo se jedna osoba (5 %) izrazito složila s ovom tvrdnjom, a 25 % ispitanika uglavnom se slaže. Većina ispitanika, njih 55 %, ne smatra da bi učenici, roditelji i Aktiv dramske tehnike mogli smatrati neprimjerenima za srednjoškolski uzrast, što ukazuje na to da njihova iskustva sadrže široku prihvaćenost ovih metoda među nastavnicima, učenicima i roditeljima.

Slika 18. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Korištenje dramskih tehnika nešto je što učenici, roditelji i Aktiv mogu smatrati neprimjerenim srednjoškolskom uzrastu.“

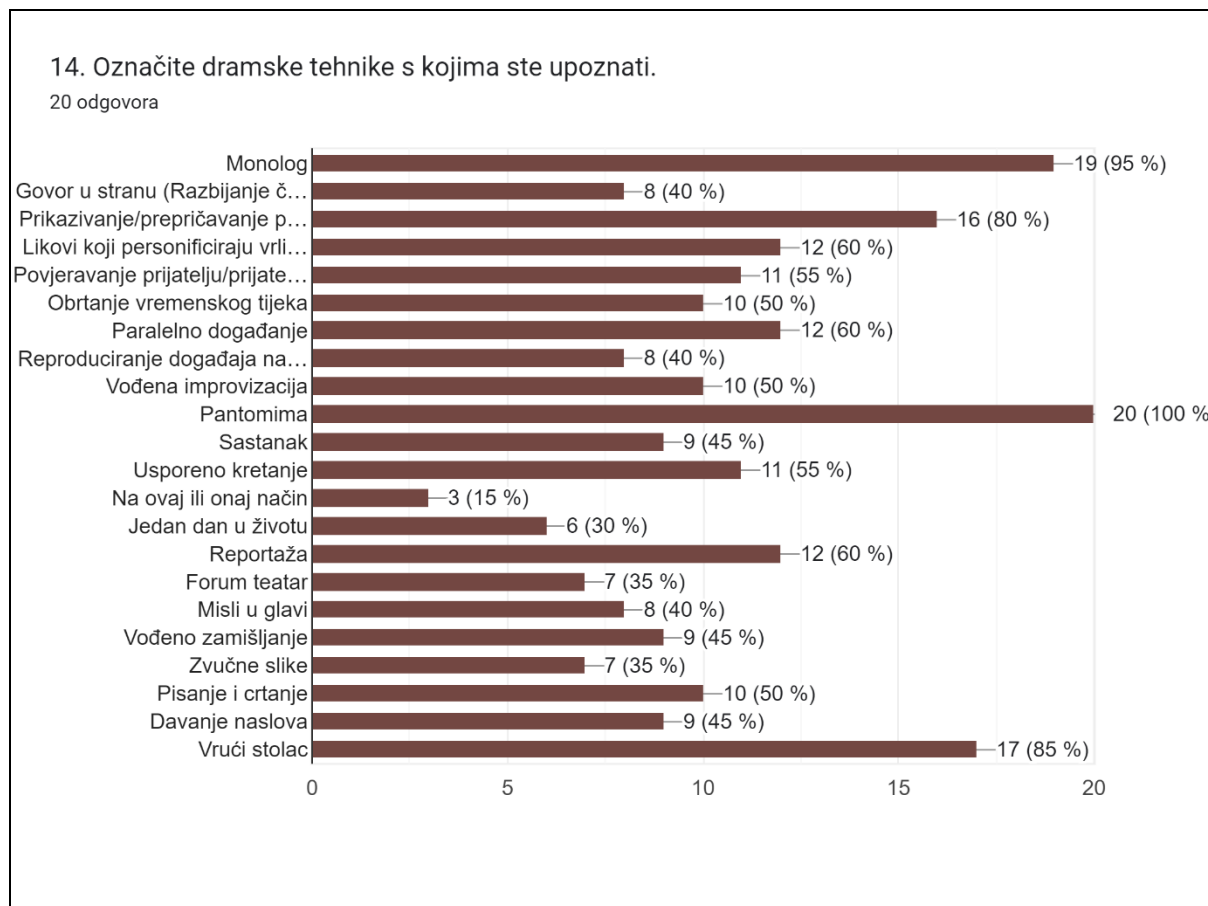
Konačno, tvrdnja da su dramske tehnike korisne samo za učenike talentirane i zainteresirane za glumu nije dobila značajnu podršku. Niti jedan ispitanik nije se izrazito složio s ovom tvrdnjom, dok se 5 % uglavnom slaže. Većina ispitanika, njih 85 %, ne slaže se s ovom tvrdnjom, što sugerira široko shvaćanje da ove tehnike mogu imati koristi za sve učenike, bez obzira na njihove afinitete prema glumi.

Slika 19. Struktura odgovora nastavnika na tvrdnju „Korištenje dramskih tehnika korisno je samo za učenike talentirane i zainteresirane za glumu.“

Na temelju podataka o tome s kojim su dramskim tehnikama ispitanici upoznati, može se zaključiti da su određene tehnike mnogo poznatije i korištenije od drugih. Najveći broj ispitanika, čak 100 %, navelo je *Pantomimu* kao tehniku s kojom su upoznati. Ovo pokazuje da je pantomima univerzalno prepoznata i vjerojatno češće korištena tehnika u obrazovanju, vjerojatno zbog svoje jednostavnosti i mogućnosti da angažira učenike bez potrebe za dodatnim materijalima. *Monolog* je također vrlo dobro poznata tehnika, s kojom je upoznato 95 % ispitanika. *Prikazivanje/prepričavanje prošlih događaja*, *Paralelno događanje*, *Vodena improvizacija* te *vrući stolac* poznate su tehnike za 60 % do 85 % ispitanika. Ove tehnike omogućuju učenicima da kreativno pristupe učenju, često kombinirajući kognitivne i socijalne vještine, što ih čini korisnim alatima u nastavi. Iz odgovora je također vidljivo da su ispitanici upoznati s tehnikama poput *Likovi koji personificiraju vrline ili mane* (50 %) i *Povjeravanje prijatelju/prijateljici* (55 %). Ove tehnike omogućuju učenicima da se usmjere na dublje razumijevanje karaktera i njihovih motiva, što je korisno za analizu književnih djela. Tehnike kao što su *Forum teatar*, *Misli u glavi* i *Vodeno zamišljanje* poznate su 35 % do 45 % ispitanika. Ove tehnike često zahtijevaju višu razinu interakcije i refleksije, što može biti razlog zašto su manje poznate ili primijenjene. S druge strane, tehnike poput *Na ovaj ili onaj način* i *Jedan dan u životu*, poznate su manjem broju ispitanika (15 % i 30 %). Ovo sugerira da, iako postoje brojne dramske tehnike koje bi mogle obogatiti nastavu, nisu sve jednako

prepoznate ili korištene, što može ukazivati na potrebu za dodatnim obrazovanjem ili radionicama kako bi se nastavnici upoznali s manje poznatim tehnikama.

Slika 20. Struktura odgovora na pitanje „Označite dramske tehnike s kojima ste upoznati.“

Na pitanje „Koje od navedenih dramskih tehnika koristite najčešće? Zašto?“ nastavnici spominju mnoge dramske tehnike. *Pantomima* se često pojavljuje, a jedan nastavnik priznaje da, iako trenutno ne koristi često dramske tehnike, pokušava implementirati pantomimu „*jer učenicima predstavlja svojevrsni izazov.*“ *Vođena improvizacija* još je jedna tehnika koja se često koristi. Jedan nastavnik navodi: „*Vođena improvizacija – učenici razvijaju svoju kreativnost, služe se metodama dosjećanja epizoda, situacija, događaja iz književnih djela za cjelovito čitanje koje trebaju po vlastitom izboru uprizoriti.*“ Drugi nastavnik također ističe: „*Vođena improvizacija. Osjećam kako su tu učenici najslobodniji*“, što pokazuje važnost ove tehnike u poticanju kreativnog izražavanja. *Vrući stolac* je također često spominjana tehnika. Jedan nastavnik objašnjava: „*Sastanak i vrući stolac jer smatram da učenici na taj način imaju bolji uvid u psihologiju lika.*“ Drugi nastavnik dodaje: „*Vrući stolac, to je izvrstan način za razgovor o pročitanoj knjizi*“, što ukazuje na njen potencijal da olakša diskusiju i interpretaciju književnih tekstova. Nadalje, jedan nastavnik navodi: „*Vrući stolac, na ovaj ili onaj način i pisanje. Smatram da ove*

tehnike učenicima omogućavaju vježbanje širokoga raspona vještina te dovode to dubljeg razumijevanja gradiva i razvijanja kreativnosti.“ *Monolog* se ističe kao univerzalna tehnika koja se može prilagoditi različitim nastavnim situacijama. Jedan nastavnik ističe: „*Uglavnom monolog, jer mi je najprimjenjiviji u svakoj situaciji.*“ Među ostalim tehnikama, pisanje i crtanje dobivaju na važnosti kod nastavnika koji žele uključiti učenike koji možda nisu skloni verbalnom izražavanju. Jedan nastavnik objašnjava: „*Pisanje i crtanje zbog učenika kojima nije ugodno sudjelovanje u aktivnostima koje se izvode naglas.*“ Ova izjava naglašava prilagodljivost ovih tehnika i njihovu važnost u uključivanju svih učenika u proces učenja. Drugi nastavnik priznaje da ih ne koristi često, ali naglašava važnost prilagodbe tehnika učenicima: „*Koristim dramske tehnike ako procijenim da će učenicima biti korisne. Odabir ovisi o učenicima, njihovom interesu, samostalnosti i odgovornosti prema radu.*“ Ova izjava pokazuje kako nastavnici pristupaju korištenju dramskih tehnika s oprezom, prilagođavajući ih potrebama svojih učenika.

Na pitanje „*Znate li i koristite li i neke dramske tehnike koje nisu navedene u prethodnom zadatku?*“, većina nastavnika odgovorila je da ne koriste ili ne znaju za druge tehnike izvan onih već spomenutih. Međutim, neki su izdvojili dodatne tehnike poput *Alternativnog kraja*, koju jedan nastavnik opisuje kao „*jednu od najuspješnijih metoda.*“ *Igra uloga i improvizacije* također su spomenute. Također, jedan nastavnik je spomenuo *Zamišljeni predmet* kao tehniku koju koristi u nastavi. Ovi odgovori ukazuju na to da, iako su najpoznatije tehnike već navedene, neki nastavnici dodatno eksperimentiraju s kreativnim pristupima u svojoj nastavi, no i na to da su dodatne tehnike koje nastavnici koriste prilično ograničene.

Na pitanje „*Koje biste dramske tehnike voljeli više koristiti? Zašto?*“ nastavnici su izrazili interes za razne tehnike koje smatraju korisnima za dublje angažiranje učenika i obogaćivanje nastave. *Vrući stolac* se posebno ističe kao tehnika koju bi neki nastavnici željeli više koristiti zbog njene sposobnosti da potakne analizu i razumijevanje likova, što je jedan nastavnik naglasio ističući: „*Vrući stolac zbog mogućnosti analize i razumijevanja lika.*“ *Monolog* također privlači pažnju, pri čemu jedan nastavnik ističe: „*Monolog, jer smatram da bi učenici kroz monolog mogli bolje spoznati sebe, gradivo te okruženje u kojem se nalaze (npr. društveno).*“ Ovaj odgovor ukazuje na želju nastavnika da koriste tehnike koje omogućuju učenicima introspekciju i dublje razumijevanje nastavnih sadržaja. Nekoliko nastavnika izrazilo je interes za *Vođenu improvizaciju* i *Vođeno zamišljanje*, smatrajući ih inkluzivnim alatima koji mogu prilagoditi različitim razinama sposobnosti učenika. Jedan nastavnik je istaknuo: „*Vođenu improvizaciju i vođeno zamišljanje. Smatram da pružaju*

moгуćnost prilagodbe različitim razinama sposobnosti ućenika, ćineći ih inkluzivnim alatima koji mogu angađirati i motivirati širok spektar ućenika u ućionici. “ Forum teatar i Reportađa su takoder spomenute kao tehnike koje bi nastavnici Źeljeli više koristiti, zbog njihove sposobnosti da unesu dinamiku i zanimljivost u nastavu. S druge strane, nekoliko nastavnika smatra da već koriste dramske tehnike u dovoljnoj mjeri ili su zadovoljni onime što trenutno koriste. Jedan nastavnik je izjavio: „Uglavnom se sluđim dramskim tehnikama u dovoljnoj mjeri“, dok je drugi istaknuo: „Nema dramskih tehnika koje bih voljela više koristiti. Ono što koristim ispunjava ciljeve koje sam postavila.“ Ovi odgovori pokazuju da postoji interes među nastavnicima za daljnje istrađivanje i primjenu dramskih tehnika u nastavi, posebno onih koje omogućuju dublje angađiranje ućenika i prilagodbu različitim razinama sposobnosti. Također, neki nastavnici osjećaju potrebu za dodatnim znanjem i resursima kako bi proširili svoj repertoar tehnika, dok drugi smatraju da već optimalno koriste dostupne metode.

Na pitanje *„Kako prilagođavate dramske tehnike različitim razinama sposobnosti i interesima ućenika?“* nastavnici su dali različite pristupe koji pokazuju njihovu fleksibilnost i osjetljivost na potrebe svojih ućenika. Jedan nastavnik naglašava da prilagođava tehnike prema dobi ućenika: *„Starija dob dobiva neke zahtjevnije tehnike, a mlađa nešto blisko komediji.“* Ovaj pristup pokazuje kako različiti uzrasti mogu zahtijevati različite stupnjeve složenosti i vrstu angađmana, što omogućava učinkovitiju primjenu dramskih tehnika. Drugi nastavnici se fokusiraju na prilagodbu sadržaja i trajanja aktivnosti te integraciju tehnologije: *„Prilagodim ih sadržajem i trajanjem te pokušavam uključiti tehnologiju i društvene mreže.“* Ovaj pristup ističe važnost održavanja relevantnosti nastave kroz korištenje suvremenih alata koji su bliski ućenicima. Neki nastavnici ističu važnost individualnog pristupa: *„Svakako imam na umu svakog ućenika zasebno, njihove mogućnosti te razinu ugođe u određenim metodama.“* Ovaj komentar naglašava kako nastavnici prilagođavaju tehnike kako bi se osigurala udobnost i angađman svih ućenika, uzimajući u obzir njihove osobne sklonosti i razine sposobnosti. Drugi pristupi uključuju prilagodbu prema interesima ućenika, kao što je navedeno u odgovoru: *„Na naćin da vidim što bi njih najviše zanimalo i onda prilagodim njihovim sposobnostima.“* Ovdje se naglašava važnost osluškivanja interesa ućenika kako bi se dramske tehnike učinile relevantnijima i samim time rezultirale većim angađmanom ućenika. Jedan nastavnik ističe važnost vršnjaćkog ućenja: *„Truđim se potaknuti ih kroz dobru praksu vršnjaćka, odnosno kroz interes zainteresiranijih ućenika koji bi ih mogli više potaknuti.“* Ovo ukazuje na upotrebu pozitivnog utjecaja vršnjaćka kako bi se motivirali ućenici koji možda nisu prirodno skloni dramskim tehnikama. Jedan od nastavnika također

naglašava fleksibilnost i prilagodbu ovisno o trenutnim okolnostima u učionici: „*Prilagodbu vršim i kroz fleksibilnost u primjeni tehnika, ovisno o trenutnom raspoloženju i interesu učenika.*“ Ovo pokazuje kako se tehnike mogu mijenjati i prilagođavati u hodu, ovisno o dinamici razreda. Neki nastavnici priznaju da rijetko koriste dramske tehnike ili da ne razmišljaju previše o prilagodbi: „*Ne razmišljam previše o tome*“, što ukazuje na to da postoje nastavnici koji se manje fokusiraju na individualizaciju pristupa, možda zbog nedostatka vremena, resursa ili osjećaja kompetencije u ovom području. Općenito, odgovori pokazuju da nastavnici koriste razne strategije kako bi prilagodili dramske tehnike različitim razinama sposobnosti i interesima učenika, pri čemu je cilj osigurati da svatko u razredu može sudjelovati i napredovati prema svojim mogućnostima.

Na pitanje „*Koje su najčešće prepreke s kojima se suočavate pri implementaciji dramskih tehnika u nastavi?*“ nastavnici su identificirali nekoliko ključnih prepreka koje otežavaju primjenu dramskih tehnika u učionici. Najčešće spominjana prepreka je *nedostatak vremena*. Mnogi nastavnici navode kako je vremensko ograničenje ozbiljan problem, što često rezultira preferiranjem tradicionalnih metoda koje su brže i efikasnije u postizanju specifičnih ishoda. Jedan nastavnik objašnjava: „*Nedostatak vremena, činjenica da se trebaju ostvariti određeni ishodi koje je nemoguće ostvariti na taj način.*“ Ova tvrdnja odražava osjećaj pritiska da se postignu svi ishodi unutar ograničenog vremena, što ostavlja malo prostora za kreativne i interaktivne metode poput dramskih tehnika. *Pad koncentracije učenika* također se često spominje kao prepreka. Nekoliko nastavnika ističe kako učenici često gube fokus tijekom primjene dramskih tehnika, posebno u početku. Jedan nastavnik kaže: „*Nečesto postoji problem pada koncentracije, posebno na početku korištenja tehnike, a kasnije se zainteresiraju.*“ Ovo sugerira da, iako učenici mogu biti nesigurni ili ometeni na početku, s vremenom mogu razviti interes i angažman, no to zahtijeva dodatno vrijeme i strpljenje. Nastavno na pad koncentracije, javlja se i *nedostatak motivacije kod učenika* kao značajna prepreka. Jedan nastavnik navodi: „*Interes učenika. Moji su učenici iznimno nisko motivirani za rad.*“ Ovaj problem može otežati primjenu dramskih tehnika, koje često zahtijevaju aktivno sudjelovanje i entuzijizam učenika. Još jedna često spomenuta prepreka jest *strah nastavnika* da bi dramske tehnike mogle biti pogrešno shvaćene ili da bi učenici i roditelji mogli imati negativan stav prema njima. Jedan nastavnik priznaje: „*Svakako nedostatak vremena i pad koncentracije učenika. Ujedno, moram dodati, strah me da će učenici svojim roditeljima prenijeti da na nastavi Hrvatskoga jezika 'ne rade ništa.'*“ Ovo pokazuje zabrinutost da se dramske tehnike ne percipiraju kao ozbiljan način učenja, što može utjecati na spremnost nastavnika da ih koriste. Također, *nedostatak znanja o dramskim*

tehnikama predstavlja prepreku za neke nastavnike. Jedan od njih navodi: „*Glavne prepreke su nedostatak znanja o dramskim tehnikama i strah da će ometati proces učenja.*“ Ovo ukazuje na potrebu za dodatnom edukacijom kako bi se nastavnicima pružilo više samopouzdanja u primjeni ovih tehnika. Neki nastavnici također ističu pritisak zbog *predmetnog kurikula*, koji je pretrpan sadržajima i ishodima. Jedan nastavnik to opisuje: „*Najveća je prepreka predmetni kurikulum s puno ishoda i sadržaja. Za ostvarenje tih ishoda ponekad su najučinkovitije tradicionalne metode.*“ Ovaj komentar odražava potrebu za balansiranjem između inovativnih metoda i tradicionalnih pristupa kako bi se postigli postavljeni ciljevi. Općenito, odgovori pokazuju da su ključne prepreke implementaciji dramskih tehnika u nastavi nedostatak vremena, pad koncentracije učenika, manjak motivacije te strah i nesigurnost nastavnika u vezi s korištenjem ovih tehnika. Ovi izazovi upućuju na potrebu za dodatnom podrškom, resursima i edukacijom kako bi se dramske tehnike mogle učinkovitije integrirati u obrazovni proces.

Odgovorima na pitanje „*Kako nadilazite te prepreke? Kako motivirate učenike, osiguravate da se usvoji gradivo i sl.?*“ nastavnici su podijelili različite strategije koje koriste kako bi prevladali izazove u primjeni dramskih tehnika i motivirali učenike. Jedan od pristupa temelji se na jednostavnoj, ali učinkovitoj metodi zadavanja zadatka i zahtjeva za ponavljanjem ako zadatak nije zadovoljavajuće obavljen: „*Jednostavno: dobiju zadatak da to naprave. Ukoliko nije zadovoljavajuće obavljeno, trebaju ga ponoviti.*“ Ovaj pristup naglašava važnost dosljednosti i jasnih očekivanja u radu s učenicima. Drugi nastavnici se oslanjaju na stvaranje poticajnog i ohrabrujućeg okruženja. Jedan nastavnik ističe: „*Vjerom u njihov rad i rezultat, ohrabrenjem i pozitivnim stavom iskoraka iz klupa. Takav tip nastave doživljavaju neformalnijom, opuštenijom, angažirani su i žele dati svoj doprinos.*“ Nastavnik također naglašava važnost uključivanja svih učenika, čak i onih sramežljivijih, kroz zadatke „*iza kulisa*“, poput osmišljavanja scenografije ili biranja glazbe. Neki nastavnici koriste razgovor i kratke diskusije nakon aktivnosti kako bi objasnili ciljeve i motivirali učenike: „*Kratkom diskusijom nakon provedene vježbe te objašnjavanjem ciljeva.*“ Ovaj pristup pomaže učenicima da razumiju svrhu zadatka i povežu ga s nastavnim ciljevima. Jedan nastavnik priznaje da ponekad riskira i izostavlja dijelove obaveznog gradiva kako bi omogućio više prostora za dramske tehnike: „*Riskiram i izostavljam dijelove obaveznog gradiva.*“ Ovaj pristup naglašava potrebu za većom fleksibilnošću u kurikulu kako bi se nastavnicima omogućilo da koriste dramske tehnike, a da pritom ne moraju zanemarivati ključne obrazovne ciljeve. Poticajna atmosfera i stvaranje ugodnog okruženja također su ključni elementi u motivaciji učenika. Jedan nastavnik navodi: „*Pokušavam stvoriti ugodnu*

atmosferu u kojoj će se učenici osjećati slobodno i opušteno.“ Također, zajednički odlazak u kazalište i nagrađivanje učenika za trud izletom na kraju godine također su metode koje nastavnici koriste kako bi potaknuli sudjelovanje i angažman. Humor i gledanje edukativnih videozapisa su dodatne strategije koje nastavnici koriste kako bi motivirali učenike i učinili nastavu zanimljivijom te da bi pomogli učenicima da se opuste i uživaju u učenju, čime se poboljšava njihova koncentracija i angažman. Neki nastavnici biraju dramske tekstove koji su zanimljivi učenicima, kako bi ih dodatno motivirali: *„Odabirem dramske tekstove koji su zanimljivi učenicima.*“ Ovo ukazuje na važnost odabira relevantnog sadržaja kako bi se potakla motivacija za sudjelovanje u dramskim aktivnostima. Na kraju, jedan nastavnik ističe važnost promjene metode rada kao načina nadilaženja prepreka. Ovaj pristup pokazuje fleksibilnost nastavnika i spremnost na prilagodbu kako bi se osiguralo postizanje ciljeva nastave. Ovi odgovori pokazuju širok spektar strategija koje nastavnici koriste kako bi motivirali učenike i prevladali izazove u primjeni dramskih tehnika. Njihova posvećenost i kreativnost u pristupu problemima ukazuju na značajnu želju za uspjehom u korištenju dramskih metoda u obrazovanju.

Pitanje *„Što bi Vam pomoglo u češćoj implementaciji dramskih tehnika u nastavu Hrvatskoga jezika?“* nastavnicima je omogućilo da svojim odgovorima identificiraju nekoliko ključnih faktora koji bi im olakšali i potaknuli češće korištenje ovih tehnika u učionici. Jedan od najčešće spominjanih faktora je povećanje interesa učenika. Jedan nastavnik jednostavno navodi: *„Povećani interes učenika za takav način rada.*“ Motivacija i angažiranost učenika igraju veliku ulogu u uspješnoj primjeni dramskih tehnika. Mnogi nastavnici također ističu potrebu za povećanjem satnice predmeta Hrvatski jezik. Jedan nastavnik ističe: *„Povećanje satnice predmeta Hrvatski jezik – minimalno 6 sati tjedno.*“ Ovaj prijedlog naglašava osjećaj da trenutna satnica nije dovoljna za implementaciju dramskih tehnika uz ostale nastavne obaveze. Podrška kolega, Aktiva i ravnatelja također se često spominje kao ključni faktor. Jedan nastavnik navodi: *„Podrška kolektiva, veća satnica“*, dok drugi dodaje: *„Potpora Aktiva i ravnatelja.*“ Ovo pokazuje da institucijska podrška i suradnja unutar škole mogu značajno olakšati primjenu dramskih tehnika u nastavi. Više edukacije i jasnije smjernice također su identificirane kao važni elementi koji bi pomogli nastavnicima u češćoj primjeni dramskih tehnika. Jedan nastavnik navodi: *„Više edukacije o dramskim tehnikama i postupcima, podrška i suradnja s kolegama“*, dok drugi ističe: *„Podrška kolega i jasnije smjernice. Također smatram da bi češća implementacija radionica u nastavni program potaknula nastavnike da započnu s korištenjem dramskih tehnika.*“ Vidljiva je potreba za kontinuiranom profesionalnom obukom i jasnim uputama koje bi pomogle nastavnicima da se

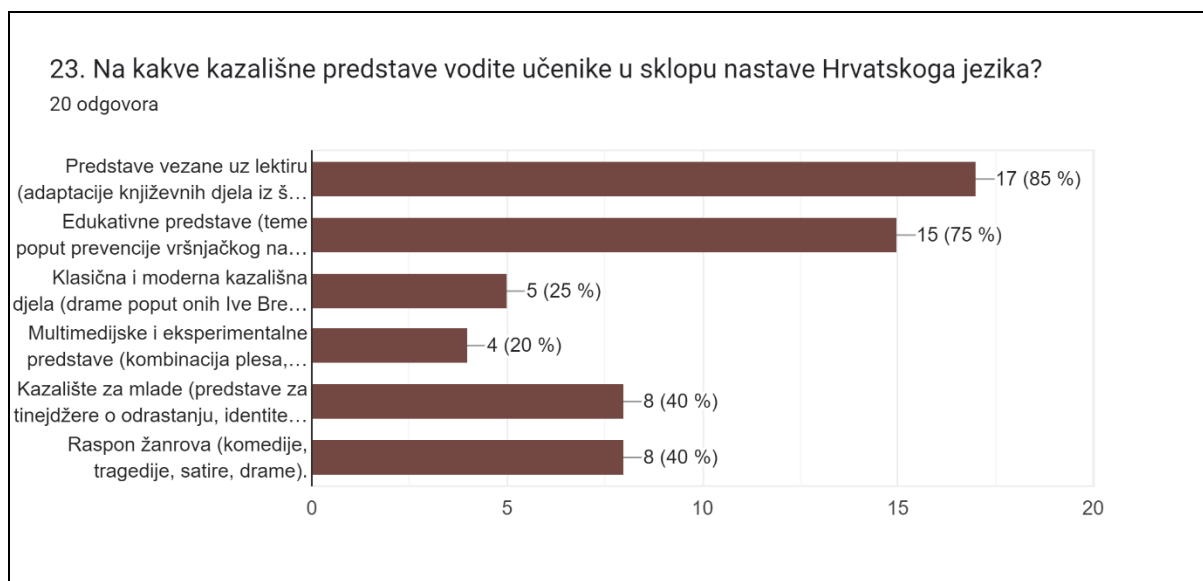
osjećaju kompetentnije u primjeni ovih metoda. Više resursa i financijske podrške također su spomenuti kao faktori koji bi olakšali implementaciju. Jedan nastavnik navodi: „*Više resursa i više slobode u osmišljanju nastavnog sata*“, dok drugi ističe: „*Bolje financijske mogućnosti te više vremena.*“ Ovo pokazuje da nedostatak materijalnih resursa može biti značajna prepreka u primjeni dramskih tehnika. Neki nastavnici predlažu promjene u kurikulumu kao način za olakšanje primjene dramskih tehnika. Jedan nastavnik ističe: „*Podrška kolega, promjena u Kurikulu*“, dok drugi dodaje: „*Promjene u Kurikulu.*“ Ovaj prijedlog ukazuje na potrebu za reformom kurikula kako bi se omogućilo više fleksibilnosti i prostora za kreativne metode u nastavi. Na kraju, jedan nastavnik sugerira da bi dramske tehnike korisnije bilo uključiti u izvannastavne aktivnosti: „*Uz postojeće kurikulumne i velik pritisak na usvajanje ishoda i polaganje DM, smatram da bi dramske tehnike trebalo poučavati i primjenjivati u izvannastavnim aktivnostima.*“ Ovi odgovori jasno pokazuju da bi veći interes učenika, povećana satnica, podrška kolega i institucija, više edukacije i resursa te promjene u kurikulumu značajno doprinijeli češćoj i uspješnijoj primjeni dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika.

U svojim odgovorima na pitanje „*Imate li primjere dobre prakse implementacije dramskih tehnika u nastavni proces Hrvatskoga jezika koje biste voljeli podijeliti (npr. specifične aktivnosti, učenički projekti, uspješne radionice i sl.? Ako da, navedete ih.*“ nastavnici su podijelili nekoliko primjera dobre prakse implementacije dramskih tehnika u nastavni proces Hrvatskoga jezika, ističući različite kreativne pristupe koji su uspješno angažirali učenike i potakli njihovo dublje razumijevanje gradiva. Jedan od najdetaljnijih primjera dolazi iz suradnje s HNK-om Ivana pl. Zajca, gdje su učenici imali priliku odabrati kostime u kazališnoj garderobi uz stručnu pomoć te uprizoriti scene iz književnog djela: „*U dogovoru s HNK-om Ivana pl. Zajca učenici su u garderobi kazališta, uz stručnu pomoć, odabrali kostime za scene koje su planirali uprizoriti. Koristili su se improvizacijom, ali su naučili i tekstove (kraće). Odabrali su scenu razgovora Beatrice i Leona, sukob Silberbranda i Leona, Ignjata i Leona, razgovor Barunice i Leona u kojem mu ona govori o svojoj naklonosti prema njemu, zatim njihov sukob... U kostimima s početka 20. stoljeća, rekvizitima svojstvenim tom vremenu, učenici su autentično prezentirali glembajevštinu. Scenska igra prikazana je pred više završnih razreda.*“ Ovaj primjer pokazuje kako se dramske tehnike mogu integrirati u nastavu na vrlo autentičan i angažirajući način, koristeći stvarne kazališne resurse. Još jedan uspješan primjer uključuje vježbu pod nazivom *Alternativni kraj*, gdje učenici osmišljavaju i glume drugačiji završetak priče iz lektire: „*Vježba pod nazivom 'alternativni kraj' gdje učenici imaju zadatak osmisliti i odglumiti različiti kraj od onog u*

lektiri. Učenici u pravilu dobro reagiraju na tu vježbu te sam primijetila da učenici dublje uđu u problematiku te bolje razumiju intencije likova.“ Sličan zadatak primijenjen je i na drami *Nora*: „Učenici su dobili zadatak odglumiti alternativni kraj *Nore*, npr. odlučila se vratiti doma, sama je otišla za boljim životom i slično. Učenici su na ovaj način razvijali svoju kreativnost što je bilo uspješno.“ Ove aktivnosti ne samo da potiču kreativnost, već omogućuju učenicima da istraže različite perspektive i dublje razumiju likove i njihove odluke. Jedan nastavnik opisuje uspješne radionice pod nazivom „Oživljavanje likova iz lektire u suvremenom svijetu“, koje, kako navodi, uključuju aktivnosti poput: „*Ana Karenjina na TikToku*, *Queer Kiklop*, *Werther piše blog*, *Brak na prvu s likovima iz lektire*, *Raskoljnikov ima vlog*.“ Ove radionice pokazuju kako se likovi iz klasičnih književnih djela mogu kreativno preoblikovati i povezati s današnjim svijetom, čime se učenicima omogućuje da istraže relevantnost tih likova i tema u suvremenom kontekstu. Još jedan zanimljiv primjer je vježba u kojoj su učenici čitali isti monolog koristeći različite emocije: „*Jedna od uspješnijih vježba dogodila se kada su učenici dobili zadatak isti monolog iz lektire čitati koristeći različite emocije. Učenicima je vježba bila zanimljiva, a potakla je zanimljivu diskusiju koja je rezultirala dubljim razumijevanjem lektirnoga djela.*“ Ova metoda omogućila je učenicima da istraže različite interpretacije teksta, što je dovelo do bogatije diskusije i boljeg razumijevanja lektire. Neki nastavnici također spominju uspjehe u primjeni tehnika kao što su *Zaleđene scene* i *Vrući stolac* te integraciju dramskih tehnika u učeničke projekte i radionice, što pokazuje kako dramske tehnike mogu biti uspješno integrirane u različite oblike nastave i aktivnosti, obogaćujući obrazovno iskustvo učenika. Iako neki nastavnici priznaju da nemaju primjere koje bi mogli spomenuti, oni koji su podijelili svoje iskustvo jasno pokazuju kako dramske tehnike mogu biti snažan alat za angažiranje učenika, poticanje kreativnosti i dublje razumijevanje nastavnog sadržaja.

Pitanje „*Na kakve kazališne predstave vodite učenike u sklopu nastave Hrvatskoga jezika?*“ pruža dodatne informacije koje, iako nisu u središtu istraživanja, otkrivaju širi kontekst u kojem se dramske tehnike primjenjuju u nastavi. Ovi podaci omogućuju uvid u kulturne aktivnosti koje škole organiziraju kako bi obogatile obrazovanje učenika i povezale školski kurikulum s vanjskim kulturnim sadržajima. Predstave vezane uz lektiru su najčešće spominjane, s čak 85 % nastavnika koji navode da vode učenike na adaptacije književnih djela iz školske lektire, što ukazuje na važnost povezivanja kazališnih iskustava sa školskim književnim djelima, čime se dodatno produbljuje njihovo razumijevanje i interpretacija. Edukativne predstave su također vrlo popularne te 75 % nastavnika ističe kako vode učenike na predstave koje obrađuju teme poput prevencije vršnjačkog nasilja i odnosa prema okolišu.

Ove predstave često služe kao alat za poticanje društvene svijesti i promicanje važnih društvenih tema. Kazalište za mlade predstavlja treću kategoriju s 40 % nastavnika koji navode da vode učenike na predstave koje se bave temama odrastanja, identiteta i prijateljstva, prilagođene tinejdžerskoj publici. Ove predstave često rezoniraju s učenicima jer obrađuju aktualne teme koje su im bliske i relevantne. Jednako tome, raspon žanrova (komedije, tragedije, satire, drame) također spominje 40 % nastavnika te ističu važnost izlaganja učenika različitim žanrovima kazališne umjetnosti. Time se učenicima omogućuje šire kazališno iskustvo i razumijevanje različitih stilova i pristupa u kazalištu. Prema odgovorima, najmanje su zastupljene predstave koje adaptiraju klasična i moderna kazališna djela (drame poput onih Ive Brešana, Marina Držića, Molièrea te suvremenih autora) koje navodi 25 % nastavnika multimedijске i eksperimentalne predstave koje navodi 20 % nastavnika. Ova raznolikost u odabiru kazališnih predstava ukazuje na to da nastavnici nastoje pružiti svojim učenicima bogato i raznovrsno kazališno iskustvo koje širi njihovo kulturno i društveno razumijevanje.

Slika 21. Struktura odgovora na pitanje „Na kakve kazališne predstave vodite učenike u sklopu nastave Hrvatskoga jezika?“

Pitanje „Postoji li u Vašoj školi dramska skupina?“ postavljeno je kako bi se prikupile dodatne informacije koje, iako nisu od ključne važnosti za glavnu temu istraživanja, pružaju uvid u dodatne mogućnosti koje škole pružaju za razvoj dramskih vještina među učenicima. Prema prikupljenim odgovorima, 30 % nastavnika u svojim školama ima dramsku skupinu, dok u školama 70 % nastavnika ona ne postoji. Ovi podaci sugeriraju da, iako u manjini, ipak postoje škole koje pružaju učenicima priliku za dodatno sudjelovanje u dramskim aktivnostima izvan standardne nastave Hrvatskoga jezika. Prisutnost dramske skupine može

biti važan faktor u podršci nastavnicima koji žele integrirati dramske tehnike u svoju nastavu, jer omogućuje dodatni prostor i resurse za takve aktivnosti. S druge strane, u školama bez dramske skupine nastavnici se možda suočavaju s većim izazovima u implementaciji dramskih tehnika, budući da nema institucijske podrške kroz izvannastavne aktivnosti koje bi mogle nadopuniti njihov rad u učionici. Iako ovaj podatak ne predstavlja ključni dio istraživanja, on ipak daje korisne informacije o kontekstu u kojem nastavnici rade i može poslužiti kao smjernica za potencijalno poboljšanje dramskih aktivnosti u školama gdje one trenutno nisu dostupne.

Slika 22. Struktura odgovora na pitanje „Postoji li u Vašoj školi dramska skupina?“

5. Rasprava

5.1. Interpretacija rezultata

Uzimajući u obzir manjak istraživanja o korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika, rezultati ovog istraživanja donose važne uvide u stavove, praksu i izazove s kojima se nastavnici suočavaju. Istraživanje pokazuje da, iako su nastavnici svjesni koristi dramskih tehnika, njihova primjena ostaje ograničena zbog različitih prepreka, poput nedostatka vremena, resursa, podrške i edukacije. Na temelju predstavljenih rezultata, potrebno je uzeti u obzir ranije postavljene hipoteze te ih potvrditi ili opovrgnuti.

H1: Nastavnici koji su pohađali dodatne formalne i neformalne edukacije vezane uz dramske tehnike i koji su u redovitom doticaju s dramom ili dramskim tehnikama češće primjenjuju te tehnike u svojoj nastavi u usporedbi s onima koji nisu imali takvo obrazovanje ili iskustvo.

Rezultati pitanja Likertove ljestvice pokazuju značajnu razliku između nastavnika koji su pohađali dodatne seminare i radionice te onih koji nisu. Primjerice, tvrdnja „*Korištenje dramskih tehnika dobra je prilika da se svi učenici intrinzično motiviraju za učenje*“ dobila je prosječnu ocjenu 1,61 kod nastavnika s dodatnim obrazovanjem, što ukazuje na visok stupanj slaganja. Usporedno, kod nastavnika bez dodatnog obrazovanja prosjek je bio 2,71, što pokazuje znatno niže slaganje. Ovaj obrazac ponavlja se i kod tvrdnji poput „*Korištenje dramskih tehnika poželjan je način promicanja društvene interakcije*“ (prosjek 1,30 naspram 2,57) i „*Korištenje dramskih tehnika omogućava osobni razvoj učenika (samouvjerenost, javni govor i sl.)*“ (1,23 naspram 2,85). Ovi podaci jasno pokazuju da su nastavnici s dodatnim obrazovanjem otvoreniji prema dramskim tehnikama, prepoznajući njihove prednosti u motivaciji učenika, društvenoj interakciji i osobnom razvoju. S druge strane, nastavnici bez dodatnog obrazovanja imaju suzdržanije stavove i manju sklonost prepoznati ove koristi. Također, tvrdnja „*Trudim se motivirati učenike koristeći inovativne metode i tehnike u radu*“ dobila je prosječnu ocjenu 1,15 kod nastavnika s dodatnim obrazovanjem, dok je kod onih bez obrazovanja prosjek bio 2,73. Ova razlika sugerira da nastavnici koji su prošli edukaciju o dramskim tehnikama češće primjenjuju inovativne metode, uključujući dramske tehnike, u svom radu. Slično tome, tvrdnja „*Trudim se uzeti u obzir neočekivane i originalne ideje koje učenici ponude*“ dobila je ocjenu 1,15 kod nastavnika s dodatnim obrazovanjem, što ukazuje na veću fleksibilnost i otvorenost prema kreativnosti učenika. Kod

nastavnika bez dodatnog obrazovanja prosjek je bio 2,61, što ukazuje na manje sklonosti improvizaciji i odstupanju od nastavnog plana.

Podaci iz otvorenih pitanja pružaju dublji uvid u podatke ovih kvantitativnih rezultata. Nastavnici koji su prošli dodatno obrazovanje češće navode konkretne primjere kako koriste dramske tehnike u nastavi. Jedan nastavnik, koji je sudjelovao u brojnim radionicama i seminarima, opisuje uspješnu suradnju s kazalištem: „*U dogovoru s HNK-om Ivana pl. Zajca učenici su u garderobi kazališta, uz stručnu pomoć, odabrali kostime za scene koje su planirali uprizoriti. Koristili su se improvizacijom, ali su naučili i tekstove. U kostimima s početka 20. stoljeća, rekvizitima svojstvenim tom vremenu, učenici su autentično prezentirali glimbajevštinu.*“ Ovaj primjer jasno pokazuje kako dodatno obrazovanje omogućuje nastavnicima da osmisle kreativne projekte koji nadilaze tradicionalne metode poučavanja, omogućujući učenicima dublje razumijevanje književnih djela kroz praktičnu primjenu dramskih tehnika. S druge strane, nastavnici bez dodatnog obrazovanja češće spominju nesigurnost ili nedostatak znanja kao prepreku za korištenje dramskih tehnika. Jedan nastavnik navodi: „*Glavne prepreke su nedostatak znanja o dramskim tehnikama i strah da će ometati proces učenja s obzirom na to da već nedostaje vremena da učenici nauče sve potrebno.*“ Ovaj komentar sugerira da, iako nastavnici bez dodatnog obrazovanja prepoznaju potencijalne koristi dramskih tehnika, izbjegavaju ih zbog osjećaja nesigurnosti i nedovoljno konkretnih uputa o tome kako ih primijeniti u nastavi. Nadalje, jedan nastavnik bez dodatnog obrazovanja, kada upitan o svojoj prilagodbi različitim učeničkim sposobnostima i interesima, priznaje: „*Rijetko koristim dramske tehnike, pa ih ne prilagođavam.*“

Na temelju analize kvantitativnih i kvalitativnih podataka, možemo zaključiti da je *Hipoteza 1* potvrđena. Nastavnici koji su prošli dodatno obrazovanje vezano uz dramske tehnike ne samo da imaju pozitivnije stavove prema njihovoj primjeni u nastavi, nego ih i češće koriste. Ovi nastavnici navode konkretne primjere kreativne i uspješne integracije dramskih tehnika u nastavni proces, dok nastavnici bez dodatnog obrazovanja često izražavaju nesigurnost i rjeđe koriste ove tehnike. Razlike u stavovima i praksi između ove dvije grupe jasno potvrđuju da dodatno obrazovanje u dramskim tehnikama ima značajan utjecaj na njihovu učestalost korištenja i način primjene.

H2: Nedostatak doticaja s dramskim tehnikama, podrške i vremena ključne su prepreke koje sprječavaju širu primjenu dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika.

Analizom odgovora ispitanika identificirano je nekoliko ključnih prepreka koje sprječavaju širu primjenu dramskih tehnika u nastavi, uključujući nedostatak doticaja s

tehnikama, vremena, podrške, ali i dodatnih izazova kao što su pad koncentracije učenika, manjak motivacije te strah od negativne percepcije ovih metoda.

Prvo, nedostatak vremena ističe se kao najčešće spominjana prepreka. Mnogi nastavnici navode kako su vremenska ograničenja prepreka koja ih prisiljava na korištenje bržih i jednostavnijih metoda. Na primjer, jedan nastavnik ističe: „*Nedostatak vremena i činjenica da se trebaju ostvariti određeni ishodi koje je nemoguće ostvariti na taj način.*“ Ovaj stav dijele i drugi nastavnici koji ističu kako vremenski pritisak utječe na učestalost korištenja dramskih tehnika: „*Nedostatak vremena, pad koncentracije učenika nakon određenog vremena*“, kao i „*Nedostatak vremena i manjak motivacije kod učenika.*“ Vidljivo je da nastavnici, iako prepoznaju potencijal dramskih tehnika, jednostavno često nemaju dovoljno vremena da ih uključe u nastavni proces.

Druga važna prepreka odnosi se na nedostatak podrške. Nastavnici spominju kako im nedostaju materijalni resursi, ali čak i češće podrška kolega, ravnatelja i obrazovnog sustava u cjelini. Primjerice, jedan nastavnik ističe: „*Podrška kolega i jasnije smjernice. Također smatram da bi češća implementacija radionica u nastavni program potaknula nastavnike da započnu s korištenjem dramskih tehnika.*“ Ovo pokazuje da nastavnici osjećaju potrebu za sustavnijom institucijskom podrškom koja bi im omogućila veću sigurnost u korištenju ovih tehnika.

Treća prepreka navedena u hipotezi je nedostatak doticaja s dramskim tehnikama, odnosno nedovoljno formalnog i neformalnog obrazovanja u tom području. Mnogi nastavnici priznaju da im nedostaje odgovarajuće edukacije o dramskim tehnikama i o tome kako primijeniti dramske tehnike u nastavi, zbog čega ih rjeđe koriste. Jedan nastavnik ističe: „*Glavne prepreke su nedostatak znanja o dramskim tehnikama i strah da će ometati proces učenja*“, dok drugi nastavnik dodaje: „*Nedostatak vremena, nedovoljno znanja o dramskim tehnikama.*“ Ove izjave jasno pokazuju da nedostatak edukacije, ali i nedovoljna sigurnost u vlastite vještine, sprječavaju nastavnike u širem korištenju dramskih tehnika.

Osim ovih temeljnih prepreka, nastavnici su spomenuli i nekoliko dodatnih čimbenika koji ograničavaju primjenu dramskih tehnika. Pad koncentracije učenika istaknut je kao problem koji se javlja pri korištenju ovih metoda, posebno na početku aktivnosti. Manjak motivacije učenika također se spominje kao značajan izazov. Nekoliko nastavnika navodi da su učenici često nisko motivirani za rad i da nemaju dovoljno entuzijazma za sudjelovanje u dramskim tehnikama, koje zahtijevaju aktivno sudjelovanje. Još jedan problem koji su nastavnici istaknuli jest strah od negativne percepcije. Nastavnici su zabrinuti da će učenici, njihovi roditelji ili kolege negativno percipirati korištenje dramskih tehnika, smatrajući ih

neozbiljnim ili manje vrijednim metodama učenja. Ovaj strah od pogrešne percepcije utječe na voljnost nastavnika da koriste dramske tehnike, čak i kada prepoznaju njihove potencijale. Konačno, pretrpan kurikulum također se javlja kao prepreka, s naglaskom na činjenicu da su ishodi i sadržaji u kurikulumu toliko brojni da nastavnici često nemaju vremena ili prostora za uvođenje dramskih tehnika, što odražava nužnost balansiranja između inovativnih metoda, kao što su dramske tehnike, i tradicionalnih pristupa kako bi se osiguralo postizanje svih obrazovnih ciljeva.

Iako *Hipoteza 2* točno pretpostavlja neke od glavnih prepreka u primjeni dramskih tehnika, važno je napomenuti da nedostatak doticaja s tehnikama, podrške i vremena nisu jedine prepreke. Uz ove izazove, nastavnici se suočavaju i s problemima kao što su pad koncentracije učenika, manjak motivacije te strah od negativne percepcije korištenja dramskih tehnika. Sve ove prepreke zajedno ukazuju na potrebu za sustavijom podrškom, dodatnim edukacijama i fleksibilnijim kurikulumom kako bi se omogućilo šire i učinkovitije korištenje dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika. Time se *Hipoteza 2*, uz dodatak drugih izazova koji jednako ometaju implementaciju.

Rezultati ukazuju na niz čimbenika koji ograničavaju širu implementaciju dramskih tehnika, od nedostatka vremena i resursa do manjka institucijske podrške i stručnog usavršavanja. Ovi izazovi ne samo da ometaju učestalost korištenja tih tehnika, nego i sugeriraju da mnogi nastavnici, unatoč interesu, nemaju dovoljnu podršku da ih sustavno integriraju u svoj rad. Istovremeno, prisutnost nastavnika koji aktivno koriste ove tehnike i primjećuju njihove pozitivne učinke na motivaciju učenika naglašava potencijal dramskih metoda za stvaranje dublje povezanosti učenika s nastavnim sadržajem.

5.2. Implikacije za praksu

Istraživanje otkriva potrebu za sustavnom podrškom kroz formalnu i neformalnu edukaciju i kontinuirano usavršavanje. Nastavnici koji su prošli specijalizirane seminare ili radionice o dramskim tehnikama pokazali su se mnogo sigurnijima prilikom njihove primjene, što implicira da bi dodatno obrazovanje moglo značajno pomoći u širenju korištenja dramskih tehnika.

Suradnje s kazališnim institucijama značajno bi obogatile nastavu. Takve suradnje nude nastavnicima priliku da povežu obrazovni proces i kulturne aktivnosti. Primjer takve suradnje je program „*Škola u kazalištu*“ Hrvatskoga narodnog kazališta Ivana pl. Zajca u Rijeci, gdje kazališne institucije surađuju sa školama kako bi povezale obrazovni proces i kulturne aktivnosti. Nastavnici i ravnatelji kazališta zajedno biraju predstave koje obrađuju

aktualne teme za mlade, što otvara prostor za diskusiju u razredu. Kazališni programi poput dramskih obilazaka, otvorenih proba i razgovora s kritičarima pomažu učenicima razviti dodatna znanja o dramskom stvaralaštvu.

Rezultati upućuju na veliku potrebu za daljnjim razvojem edukativnih programa za nastavnike, kao i na potrebu reforme kurikula koja bi nastavnicima omogućila više prostora za kreativne metode poučavanja, ali i veću institucijsku podršku unutar škola. Primjerice, uspostava dramskih skupina i razvoj kazališnih projekata unutar škola olakšali bi primjenu dramskih tehnika u nastavi i omogućili veću sigurnost prilikom korištenja dramskih tehnika.

Nastavnicima se nude i brojne mogućnosti za kontinuirano usavršavanje. Na primjer, *Hrvatski centar za dramski odgoj (HCDO)* nudi stručno usavršavanje kroz sudjelovanje u seminarima i radionicama osmišljenima kako bi polaznici stekli temeljna znanja i vještine o dramskom stvaralaštvu. Primjeri takvih edukacija uključuju radionice poput „*Osnove rada u dramskoj družini I. i II.*“, „*Osnove recitiranja I. i II.*“, „*Osnove dramtizacije*“ i sl. Tu su i radionice odgojne drame, poput „*Osnovnih metoda odgojne drame I. i II.*“ i „*Radionice forum-kazališta*“, koje polaznike osposobljavaju za korištenje dramskih tehnika u obrazovanju. Nastavnici koji žele produbiti svoja znanja i vještine u području dramskih tehnika i dramske pedagogije mogu se odlučiti i za daljnje formalno obrazovanje. *Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu* nudi poslijediplomski specijalistički studij *Dramske pedagogije*. Ovaj studij, koji traje dva semestra, namijenjen je pedagozima, nastavnicima i stručnjacima iz srodnih područja, a pruža im priliku da usavrše primjenu dramskih tehnika u obrazovanju uz fleksibilan raspored prilagođen zaposlenim studentima.

Nastavnicima bi moglo biti korisno i sudjelovanje u neformalnim oblicima dramskog obrazovanja, poput dramskih radionica i škola glume. U Primorsko-goranskoj županiji postoji niz takvih edukacija. Na primjer, neke od organizacija koje nude takve programe su *Ri teatar – Kalvarija*, *KRILA – Kreativni laboratorij suvremenog kazališta*, *Pontes* i *Malik*. Škola glume *Ri teatra – Kalvarija* nudi bogat program koji traje četiri mjeseca. Uz stručno vodstvo, nastavnici mogu iz prve ruke iskusiti kako dramske tehnike potiču kreativnost, razvijaju govorne i scenske vještine te unaprjeđuju suradnju s učenicima. *KRILA* nude različite oblike edukacija – redovite dramske programe, radionice, seminare i kreativne laboratorije. Nastavnici sudjelovanjem mogu stjeći znanja i vještine o suvremenim dramskim tehnikama poput fizičkog kazališta i dramske korporalne pantomime. Nadalje, *Pontes* nudi razne programe za djecu, mlade i odrasle, fokusirajući se na dramsku umjetnost kao alat za razvoj kreativnosti, komunikacijskih vještina i suočavanje sa strahom od javnog nastupa. Također, predstavlja izvrsno mjesto za istraživanje različitih dramskih tehnika, ali i istraživanje

scenskog pokreta, radio drame i dramskog pisma. *Malik* nudi programe koji spajaju klasične i suvremene dramske tehnike s filmskom umjetnošću. Ovaj pristup može biti izuzetno koristan za nastavnike koji žele istražiti mogućnosti različitih medija u nastavi. Nadalje, nastavnici mogu sudjelovati i na Erasmus+ projektima koji se bave temom dramskih tehnika. Udruga *AYES Croatia* nedavno je organizirala jedan od takvih projekata pod nazivom „*You ain't SCENE nothing yet*“. Projekt je okupio sudionike iz različitih zemalja s ciljem promicanja socijalne inkluzije korištenjem dramskih tehnika.

Kombinacija formalnih i neformalnih edukacija pruža nastavnicima dragocjenu priliku da kroz dramske tehnike razviju ne samo svoje obrazovne vještine, nego i kreativnost i socijalne vještine koje im mogu pomoći da inspiriraju učenike, poboljšaju komunikaciju u učionici i obogate cjelokupno iskustvo učenja.

5.3. Ograničenja istraživanja i buduća istraživanja

Što se tiče metodoloških nedostataka i ograničenja istraživanja, uzorak istraživanja može biti smatran nedostatno reprezentativnim za širu populaciju nastavnika. Iako su odgovori pružili vrijedne uvide, veći i raznovrsniji uzorak mogao bi pružiti detaljniju sliku o stavovima, praksama i preprekama u primjeni dramskih tehnika. Nadalje, nastavnici koji su odlučili sudjelovati u ovom istraživanju možda su više zainteresirani za temu dramskih tehnika, što može stvoriti pristranost te pozitivnije stavove. Zbog ovoga je moguće da rezultati ne odražavaju stavove nastavnika koji nemaju sklonost prema kreativnim metodama. Također, istraživanje je temeljeno na samoprocjeni nastavnika, što znači da može doći do subjektivne pristranosti u ocjenjivanju vlastitih stavova i praksi. Nastavnici mogu precijeniti učestalost korištenja dramskih tehnika ili pozitivno procijeniti svoje pristupe kako bi zadovoljili društvena očekivanja ili vlastite ideale o dobrom nastavniku.

Buduća istraživanja trebala bi uključiti širi i raznovrsniji uzorak nastavnika, kako bi se osigurala reprezentativnost rezultata za širu populaciju. To bi moglo uključivati nastavnike iz različitih geografskih područja, uključujući ruralne škole i škole s ograničenim resursima, kako bi se dobio uvid u širi spektar stavova i izazova s kojima se nastavnici suočavaju u implementaciji dramskih tehnika. Nadalje, buduća istraživanja mogla bi usporediti stavove učitelja i nastavnika osnovnih i srednjih škola. Također, mogla bi uključiti promatranje nastavne prakse kako bi se dobili objektivniji podaci o stavovima, stvarnoj učestalosti i načinu primjene dramskih tehnika. Uz to, korisno bi bilo uključiti perspektive učenika, jer su oni primarni korisnici ovih metoda, kako bi se razumjelo kako dramske tehnike utječu na njihovu

motivaciju, angažman i proces učenja. Buduća istraživanja mogla bi se također usmjeriti na istraživanje dodatnih korelacija, poput veze između broja godina iskustva u nastavi i stavova nastavnika prema korištenju dramskih tehnika, kao i na to kako različiti uvjeti rada, poput veličine razreda, dostupnosti resursa i školske klime utječu na mogućnost i uspješnost primjene dramskih tehnika. Nadalje, dobiveni rezultati ističu kako dramske tehnike nisu široko rasprostranjene u praksi, a čak i kad su prisutne, više su usmjerene na analizu književnih djela nego na samu jezičnu pouku. Ovo ukazuje na potrebu za dubljim istraživanjem potencijala dramskih tehnika ne samo u književnosti, već i u širem obrazovnom kontekstu, osobito u razvoju jezičnih kompetencija.

6. Zaključak

Ovaj diplomski rad ispitao je stavove srednjoškolskih nastavnika Hrvatskoga jezika prema dramskim tehnikama i primjeni dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika, s ciljem utvrđivanja učestalosti primjene i prepreka u primjeni. Unatoč prepoznatim prednostima poput povećane kreativnosti, angažmana i motivacije učenika, dramske tehnike ostaju nedovoljno zastupljene zbog prepreka kao što su nedostatak vremena, edukacije, resursa i podrške, kao i niske motivacije i pada koncentracije učenika. Posebno se istaknulo da nastavnici s dodatnim edukacijama češće i učinkovitije koriste dramske tehnike, što naglašava važnost kontinuiranog stručnog usavršavanja i pohađanja formalnih i neformalnih načina obrazovanja u ovom području.

Rezultati istraživanja ukazuju na potrebu za institucijskom podrškom i prilagodbom kurikula. Pohađanjem dodatnih edukacija, osiguravanjem resursa i primjerima uspješnih primjena ovih tehnika nastavnici bi lakše integrirali dramske tehnike u nastavu, čime bi se poboljšala kvaliteta obrazovnog procesa i učenici bi dobili priliku za dublje razumijevanje gradiva i aktivnije sudjelovanje. Istraživanje sugerira da dramske tehnike nisu korisne samo za učenike talentirane za glumu, već imaju potencijal unaprijediti nastavu za sve učenike, doprinoseći njihovom osobnom razvoju, jačanju samopouzdanja i socijalnih vještina. Buduća istraživanja trebala bi uključivati više ispitanika te ispitati daljnje korelacije kako bi se stekao još dublji uvid u stavove i primjene dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika.

7. Literatura

Literatura

1. Bojović, D. (2013). *Više od igre – Ispričaj mi priču: Dramske metode u radu s djecom*. Split: Harfa d.o.o.
2. Diklić, Z. (2009). *Književnoznanstveni i metodički putokazi nastavi književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Fileš, G. i sur. (2008). *Zamisli, doživi, izrazi! Dramske metode u nastavi hrvatskoga jezika*. Zagreb: HCDO.
4. Gruić, I. (2002). *Prolaz u zamišljeni svijet*. Zagreb: Golden marketing.
5. Gruić, I. i sur. (2018). *Kazališna/dramska umjetnost u odgojno obrazovnom procesu – prijedlog klasifikacije i pojmovnika*. U: *Višejezičnost i višekulturalnost kao izazov u obrazovanju danas i sutra*. Uredile: Štravić, A. i Šenjug, A. Zagreb: Učiteljski fakultet: 119–128.
6. Jelavić, F. (2008). *Didaktika*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. Krušić, V. (2008). *Osnovni pojmovi o dramskoj odgoju*. U: *Zamisli, doživi, izrazi! Dramske metode u nastavi hrvatskoga jezika*. Zagreb: HCDO.
8. Lekić, K. i sur. (2007). *Igram se, a učim. Dramski postupci u razrednoj nastavi*. Zagreb: HCDO.
9. Matijević i Radovanović (2011). *Nastava usmjerena na učenika*. Zagreb: Školske novine.
10. Rosandić, D. (1986). *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Rosandić, D. (2005). *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Visinko, K. (2010). *Jezično izražavanje u nastavi hrvatskoga jezika – Pisanje*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Visinko, K. i Grakalić Plenković, S. (2023). *Hrvatski jezik u osnovnoj i srednjoj školi: udžbenik za studente na školskoj praksi*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.

Mrežni izvori

1. Angelianawati, L. (2019). *Using Drama in EFL Classroom*. JET (Journal of English Teaching). 5. 125. Preuzeto 23. srpnja 2024. s https://www.researchgate.net/publication/334575396_Using_Drama_in_EFL_Classroom.
2. *Članstvo*. Hrvatski centar za dramski odgoj. Preuzeto 28. kolovoza 2024. s <http://www.hcdo.hr/sto-je-hrvatski-centar-za-dramski-odgoj/clanstvo/>.
3. Dragović, S. i Balić, D. (2013). *Drama pedagogy – a way of learning through experience and by doing an example of good practice: youth theatre studio of the croatian national theatre in varaždin*. Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje, 15 (1), 191–209. Preuzeto 13. srpnja 2024. s <https://hrcak.srce.hr/100091>.
4. *Edukacija*. Kreativni laboratorij suvremenog kazališta KRILA. Preuzeto 28. kolovoza 2024. s <https://krila.org/category/edukacija/>.
5. Jozinović, M. i Ljubešić, M. (2018). *Pristup drami i položaj drame u suvremenome srednjoškolskom književnom odgoju*. Tabula, (15), 451–465. Preuzeto 17. lipnja 2024. s <https://doi.org/10.32728/tab.15.2018.27>.
6. *Kako radimo*. Kazališna radionica Malik. Preuzeto 28. kolovoza 2024. s <https://www.malik.hr/hr/kako-radimo>.
7. Kobayashi, D. (2012). *Drama Techniques in the EFL Classroom*. Preuzeto 9. srpnja 2024. s https://www.researchgate.net/publication/281853570_Drama_Techniques_in_the_EFL_Classroom.
8. Krušić, V. (2020). *Dramski odgoj i pedagogija u raznim europskim kulturnim i pedagoškim tradicijama*. U: *Kako dramsko izražavanje doprinosi kvaliteti poučavanja*. 3. Znanstveno-umjetnički simpozij s međunarodnim sudjelovanjem. Zbornik radova. 29. – 31. kolovoza 2019. Zagreb. Ur. Iva Gruić, Maša Rimac Jurinović. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto 9. srpnja 2024. s http://www.hcdo.hr/wp-content/uploads/2022/02/V.-Krusic_Dramski-odgoj-i-pedagogija-u-raznim-tradicijama.pdf.
9. *Nacionalni kurikulum Republike Hrvatske za predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Preuzeto 10. lipnja 2024. s <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/125>.

10. O’neill, C. i Lambert, A. (1995). *Drama structures: a practical handbook for teachers*. London: Heinemann. Preuzeto s 9. srpnja 2024. <https://archive.org/details/dramastructuresp00onei>.
11. Pavličević-Franić, D. i Aladrović Slovaček, K. (2011). *Utjecaj načina poučavanja na motivaciju i stav učenika prema hrvatskome jeziku kao nastavnome predmetu*. *Napredak*, 152 (2), 171–188. Preuzeto 17. srpnja 2024. s <https://hrcak.srce.hr/82732>.
12. *Poslijediplomski specijalistički studij Dramske pedagogije*. (2024). Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto 28. kolovoza 2024. s <http://dramskapedagogija.ufzg.hr/>.
13. *Škola glume*. Ri teatar. Preuzeto 28. kolovoza 2024. s <https://ri-teatar.hr/skola-glume/>.
14. *Škola u kazalištu*. (2019). Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca Rijeka. Preuzeto 28. kolovoza 2024. s <https://hnk-zajc.hr/skola-u-kazalistu-2/>.
15. Škreblić, P. (2023). *Ovladavanje jezičnim vještinama uz dramske tehnike u nastavi Hrvatskoga jezika* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. Preuzeto 26. srpnja 2024. s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:318001>.
16. Vodopija, I. i Krumes-Šimunović, I. (2013.). *Dramski motivacijski postupci u nastavi materinskoga jezika*. U: *Motivation – attention – discipline: VIIIth International Scientific Conference*. Subotica: University of Novi Sad, Hungarian Language Teacher Training Faculty. Preuzeto 17. srpnja 2024. s https://www.academia.edu/70429347/Dramski_motivacijski_postupci_u_nastavi_materinskoga_jezika.
17. Walan, S. (2022). *Pre-service teachers’ reflections when drama was integrated in a science teacher education program*. *Journal of Biological Education*, 56:2, 215–221. Preuzeto 17. srpnja 2024. s <https://doi.org/10.1080/00219266.2020.1776751>.
18. *You ain't SCENE nothing yet: Youth Exchange Booklet*. (2024). AYES Croatia. Preuzeto 28. kolovoza 2024. s <https://drive.google.com/file/d/1i7Xr2byooHQC90WYXQlOaJbP8nWCVL35/view>.

Prilozi

Prilog 1. Anketni upitnik

Stavovi nastavnika prema korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika

Poštovani ispitanici,

pred Vama se nalazi anonimni upitnik za provedbu istraživanja u svrhu pisanja i izrade diplomskoga rada na Odsjeku za kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Rijeci.

Za popunjavanje upitnika potrebno je izdvojiti otprilike 15 minuta, a namijenjen je isključivo srednjoškolskim nastavnicima Hrvatskoga jezika. Cilj ovog istraživanja istražiti je stavove i uvjerenja srednjoškolskih nastavnika Hrvatskoga jezika o korištenju dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika. Osim toga, svrha je i istražiti primjene, prednosti i ograničenja dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika.

Istraživanje je u potpunosti dobrovoljno i anonimno, što znači da u svakom trenutku možete odustati od popunjavanja upitnika. Također, svi Vaši odgovori bit će korišteni u istraživačke svrhe i analizirani isključivo na grupnoj razini, te se nijedan odgovor neće moći povezati s Vašim identitetom.

U slučaju bilo kakvih upita i nejasnoća, slobodno me možete kontaktirati putem e-mail adrese: hvrbanic@uniri.hr.

Unaprijed Vam zahvaljujem na sudjelovanju!

* Označava obavezno pitanje

PODACI O ISPITANIKU

1. **Broj godina u nastavi:** *

Označite samo jedan oval.

- do 5 godina
- 6 do 10 godina
- 11 do 15 godina
- 16 do 20 godina
- 21 do 25 godina
- 26 do 30 godina
- 31 do 35 godina
- više od 36 godina

2. **Navedite dodatno obrazovanje vezano uz dramu i dramske tehnike koje ste pohađali (npr. tečajevi, radionice, škole glume, seminari i sl.). Ako niste pohađali nikakvo dodatno obrazovanje, označite ovo polje s „X“.** *

1. PRISTUP OBRAZOVANJU

3. **1. Što Vas je potaklo da odaberete struku? ***

Odaberite sve točne odgovore.

- Ljubav prema čitanju (uživanje u knjigama od djetinjstva).
- Inspirativni nastavnik (nastavnik koji je probudio interes za jezik i književnost).
- Ljubav prema jeziku (posebno zanimanje za hrvatski jezik, njegovo proučavanje i očuvanje).
- Želja za prenošenjem znanja (motivacija za podučavanjem drugih i dijeljenjem znanja s učenicima).
- Kreativnost u radu (mogućnost kreativnog izražavanja kroz poučavanje).
- Strast prema pisanju (pisanje vlastitih tekstova ili eseja kao ključni motivator).
- Interes za kulturu i povijest (istraživanje kulturne i povijesne baštine kroz jezik).
- Poticaj iz obitelji (član obitelji koji je radio u prosvjeti).
- Pozitivno iskustvo iz školskih dana (sudjelovanje u školskim predstavama, literarnim grupama).
- Društveni angažman (želja za utjecajem na društvo kroz obrazovanje i podizanje svijesti).
- Ostalo: _____

4. **2. Tko ili što trenutno ima najveći utjecaj na to kako poučavate? ***

Označite samo jedan oval.

- Značajne osobe u Vašem okruženju.
- Stručno usavršavanje.
- Stručna literatura.
- Početno obrazovanje.
- Ostalo: _____

5. **3. Kako doživljavate svoju ulogu u učionici? ***

Slijedi niz tvrdnji i sudova te svoj intenzitet slaganja ili neslaganja možete odrediti na sljedeći način:

- 1 – Izrazito se slažem
- 2 – Uglavnom se slažem
- 3 – Nemam određeno mišljenje
- 4 – Uglavnom se ne slažem
- 5 – Uopće se ne slažem

6. **4. Trudim se motivirati učenike koristeći inovativne metode i tehnike u radu.**

Označite samo jedan oval.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

7. **5. Planiram svaki korak nastave unaprijed kako bih uvijek znao/la što slijedi.**

Označite samo jedan oval.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

8. **6. Koristim metode i tehnike koje provjereno funkcioniraju godinama.**

Označite samo jedan oval.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

9. **7. Vjerno slijedim svoj nastavni plan i nastavnu pripremu kako bih osigurao/la da se ostvare svi nastavni ciljevi i ishodi.**

Označite samo jedan oval.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

10. **8. Trudim se uzeti u obzir neočekivane i originalne ideje koje učenici ponude, a koje odstupaju od mog planiranog sata.**

Označite samo jedan oval.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

2. STAVOVI I ISKUSTVA S DRAMSKIM TEHNIKAMA

Slijedi niz tvrdnji i sudova te svoj intenzitet slaganja ili neslaganja možete odrediti na sljedeći način:

- 1 – Izrazito se slažem
- 2 – Uglavnom se slažem
- 3 – Nemam određeno mišljenje
- 4 – Uglavnom se ne slažem
- 5 – Uopće se ne slažem

11. **1. Korištenje dramskih tehnika dobra je prilika da se svi učenici intrinzično motiviraju za učenje.**

Označite samo jedan oval.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

12. **2. Korištenje dramskih tehnika poželjan je način promicanja društvene interakcije.**

Označite samo jedan oval.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

13. **3. Korištenje dramskih tehnika nedovoljno je zastupljeno u nastavi.**

Označite samo jedan oval.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

14. **4. Korištenje dramskih tehnika vrijedna je aktivnost koja omogućava osobni razvoj učenika (samouvjerenost, javni govor i sl.).**

Označite samo jedan oval.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

15. **5. Korištenje dramskih tehnika nešto je što izbjegavam u nastavi jer mi nedostaje znanja u tom području.**

Označite samo jedan oval.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

16. **6. Korištenje dramskih tehnika izvrsna je prilika da učenici osmisle vlastite ideje i razvijaju maštu.**

Označite samo jedan oval.

1 2 3 4 5

17. **7. Korištenje dramskih tehnika nešto je što ću radije izbjegavati kako bih imao/la vremena ostvariti obrazovne ciljeve i ishode.**

Označite samo jedan oval.

1 2 3 4 5

18. **8. Korištenje dramskih tehnika dovodi do ometanja nastavnog procesa (učenici međusobno razgovaraju, gube koncentraciju i sl.).**

Označite samo jedan oval.

1 2 3 4 5

19. **9. Korištenje dramskih tehnika pospešuje proces učenja.**

Označite samo jedan oval.

1 2 3 4 5

20. **10. Korištenje dramskih tehnika nešto je što učenici, roditelji i aktiv mogu smatrati neprimjerenim srednjoškolskom uzrastu.**

Označite samo jedan oval.

1 2 3 4 5

21. **11. Korištenje dramskih tehnika korisno je samo za učenike talentirane i zainteresirane za glumu.**

Označite samo jedan oval.

1 2 3 4 5

22. **12. Navedite na koji su način drama i dramske tehnike zastupljene u Vašem životu izvan nastave (npr. odlazak u kazalište, pohađanje škola glume, analiza dramskih tekstova i sl.).**

23. **13. Jeste li na ikoji način tijekom obrazovanja učili o implementaciji dramskih tehnika u nastavu Hrvatskoga jezika? Ako jeste, na koji način?**

24. **14. Označite dramske tehnike s kojima ste upoznati.**

Odaberite sve točne odgovore.

- Monolog
- Govor u stranu (Razbijanje četvrtog zida)
- Prikazivanje/prepričavanje prošlih događaja
- Likovi koji personificiraju vrline ili mane
- Povjeravanje prijatelju/prijateljici
- Obrtanje vremenskog tijeka
- Paralelno događanje
- Reproduciranje događaja na jednu zaustavljenu sliku
- Vođena improvizacija
- Pantomima
- Sastanak
- Usporeno kretanje
- Na ovaj ili onaj način
- Jedan dan u životu
- Reportaža
- Forum teatar
- Misli u glavi
- Vođeno zamišljanje
- Zvučne slike
- Pisanje i crtanje
- Davanje naslova
- Vrući stolac

25. **15. Koje od navedenih dramskih tehnika koristite najčešće? Zašto?**

26. **16. Znate li i koristite li i neke dramske tehnike koje nisu navedene u prethodnom zadatku? Ako da, navedite ih.**

27. **17. Koje biste dramske tehnike voljeli više koristiti? Zašto?**

28. **18. Kako prilagođavate dramske tehnike različitim razinama sposobnosti i interesima učenika?**

29. **19. Koje su najčešće prepreke s kojima se suočavate pri implementaciji dramskih tehnika u nastavi (npr. nedostatak vremena, pad koncentracije učenika, nedovoljno znanja o dramskim tehnikama, manjak resursa i sl.)**

30. **20. Kako nadilazite te prepreke? Kako motivirate učenike, osiguravate da se usvoji gradivo i sl.?**

31. **21. Što bi Vam pomoglo u češćoj implementaciji dramskih tehnika u nastavu Hrvatskoga jezika?**

32. **22. Imate li primjere dobre prakse implementacije dramskih tehnika u nastavni proces Hrvatskoga jezika koje biste voljeli podijeliti (npr. specifične aktivnosti, učenički projekti, uspješne radionice i sl.? Ako da, navedete ih.**

33. **23. Na kakve kazališne predstave vodite učenike u sklopu nastave Hrvatskoga jezika?**

Odaberite sve točne odgovore.

- Predstave vezane uz lektiru (adaptacije književnih djela iz školske lektire, poput Kiklopa, Antigone, Hamleta i sl.).
- Edukativne predstave (teme poput prevencije vršnjačkog nasilja, odnosa prema okolišu).
- Klasična i moderna kazališna djela (drame poput onih Ive Brešana, Marina Držića, Molièrea te suvremenih autora).
- Multimedijske i eksperimentalne predstave (kombinacija plesa, glazbe, videa).
- Kazalište za mlade (predstave za tinejdžere o odrastanju, identitetu, prijateljstvu).
- Raspon žanrova (komedije, tragedije, satire, drame).

34. **24. Postoji li u Vašoj školi dramska skupina?**

Označite samo jedan oval.

- Da
- Ne

35. **25. Imate li dodatne komentare, sugestije ili prijedloge vezane uz korištenje dramskih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika?**
